

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KARŞILIKSIZ ÇEK VE ÇEKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİNE
SEBEBİYET VERENLER HAKKINDA UYGULANACAK
HUKUKİ VE CEZAI YAPTIRIMLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Özgür Serhat ALTÜNAY

Ankara - 2019

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KARŞILIKSIZ ÇEK VE ÇEKİN KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİNE
SEBEBİYET VERENLER HAKKINDA UYGULANACAK
HUKUKİ VE CEZAI YAPTIRIMLAR

Yüksek Lisans Tezi

Özgür Serhat ALTÜNAY

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman Celal GÖLE

Ankara - 2019

KABUL VE ONAY

Özgür Serhat ALTÜNAY tarafından hazırlanan “Karşılıksız Çek ve Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verenler Hakkında Uygulanacak Hukuki ve Cezai Yaptırımlar” başlıklı bu çalışma, 26/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim dalında Yüksek Lisans olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sabih ARKAN (Başkan)

Prof. Dr. Celal GÖLE (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Elif Cemre HAZIROĞLU

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

25.07.2019

Özgür Serhat ALTÜNAY

ÖZ

ALTÜNAY, Özgür Serhat. Karşılıksız Çek ve Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verenler Hakkında Uygulanacak Hukuki ve Cezai Yaptırımlar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Çek; kanunlarda belirtilen şekil koşullarına tabi, belli bir miktar paranın ödenmesini konu alan, yalnızca bir banka üzerinden keşide edilebilen, ibrazında ödenen, havale niteliği taşıyan bir senettir. Çeklerin en temel özelliği, belirli bir miktar paranın ödenmesini üzerinde taşımasıdır. Çek, nakdin kaydi paraya dönüşmesi ve ilgili mali kuruluşlar bünyesinde toplanmasıyla ülke ekonomisine katkı sağlar. Bu ve birçok faydası sebebiyle çeklerin, tarih boyunca ortaya çıkışından itibaren çoğu kanun koyucu tarafından kullanımı teşvik edilmiştir. Çeke olan güvenin ve kullanımının artması, karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun önüne geçilebilmesi için de birçok düzenleme yapılmıştır. Çalışmamızda; 09.08.2016 tarihli “6728 Sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile birlikte “6102 Türk Ticaret Kanunu” ve Çek Kanunu’nda meydana gelen değişiklikler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Çek Kanunu, Karşılıksız Çek, Adli Para Cezası, Hapis Cezası

ABSTRACT

ALTUNAY, Ozgur Serhat. Legal And Penal Sanctions To Be Imposed On Those Who Bounce Dud Cheques And Cause Unrequited Cheques, Master Thesis, Ankara, 2019.

The check is a bill that is subject to the conditions stated in the laws, is subject of the payment of a certain amount of money, can only be drawn through a bank, is paid on presentation, and is a transfer element. The main feature of the checks is that they can pay a certain amount of money. The check contributes to the national economy by converting cash into bank money and by gathering it in related financial institutions. Because of these and many other benefits, checks have been encouraged to be used by most legislators since their appearance throughout history. Due to the increase in the confidence and use of the check, a lot of arrangements have been made in order to prevent the crime of causing the unrequited transaction. In this study, the changes in the Turkish Trade Law and the Check Law with the Law No. 6728 of 09.08.2016 on the Amendment of Some Laws for the Improvement of the Investment Environment are examined.

Keywords:

Cheque Law, Dud Cheque, Punitive Fine, Prison Sentence

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİL DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ÇEK KAVRAMI

1.1. Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Çek Kavramı.....	3
1.1.1. Çek Kavramı.....	3
1.1.2. Çekin Tarihi Gelişimi.....	5
1.1.3. Çekin Hukuki Niteliği.....	9
1.1.3.1. Çek, bir kıymetli evraktır.....	10
1.1.3.2. Çek, bir kambiyo senedir.....	10
1.1.3.3. Çek, bir havaledir.....	11
1.1.3.4. Çek, emre yazılı bir senettir.....	12
1.1.3.5. Çek bir ödeme aracıdır.....	13
1.2. Türk Hukukunda Karşılıksız Çeke İlişkin Mevzuat.....	14
1.2.1. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu.....	15
1.2.2. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun.....	17
1.2.3. Mülga 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16'ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun.....	21
1.2.4. Mülga 4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun....	22
1.2.5. 5941 Sayılı Çek Kanunu.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK VE HUKUKİ YAPTIRIMLARI

2.1. Karşılıksız Çek Kavramı.....	27
2.1.1. Çek Hakkında Karşılıksızdır İşlemi Yapılabilmesinin Şartları.....	32
2.1.1.1. Hukuken Geçerli Bir Çekin Varlığı.....	32
2.1.1.2. Çekin Süresinde İbraz Edilmesi.....	35
2.1.1.3. Çekin Yetkili Hamil Tarafından İbraz Edilmesi.....	38
2.1.1.4. Çekin Karşılıksız Olduğu Gerekçesiyle Ödenmemesi.....	38
2.1.1.5. Ödenmemenin Usulüne Uygun Olarak Tespiti.....	43
2.1.1.6. Hesap Sahibinin Kusuru ve Kastının Aranmaması.....	45
2.2. Hukuki Yaptırımlar.....	45
2.2.1. Başvuru Hakkı.....	45
2.2.1.1. Genel Olarak.....	45
2.2.1.2. Başvurma Hakkının Doğduğu Haller.....	46
2.2.1.3. Hamilin Başvuru Hakkının Kapsamı.....	47

2.2.1.4. Hamilin Yüzde On Tazminat ve Diğer Zararlarını Talep Etme Hakkı	47
2.2.1.5. Hamilin Başvurusu Üzerine Çek Bedelini Ödeyen Başvuru Borçlusunu Başvuru Hakkı	48
2.2.1.6. Başvurma Hakkında Zamanaşımı Süresi	48
2.2.1.7. Başvuru Hakkını Kaybeden Hamilin Açabileceği Sebepsiz Zenginleşme Davası	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİNE SEBEBİYET VERME

3.1. Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme.....	51
3.1.1 Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Faili	51
3.2. Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Cezai Müeyyideleri.....	53
3.2.1. Adli Para Cezası.....	53
3.2.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı	56
3.2.3. Çek Defterlerini Geri Verme Mükellefiyeti.....	58
3.3. Açılacak Davalarda Görevli ve Yetkili Mahkeme ile Yargılama Usulü	59
3.3.1. Hamilin Şikayet Hakkı.....	62
3.3.2. Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Yaptırımlarının Uygulanacağı Kişiler	63
3.3.2.1. Adli Para Cezasının Uygulanacağı Kişiler	63
3.3.2.2. Hapis Cezasının Uygulanacağı Kişiler	64
3.3.2.3. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler	64
3.3.2.4. Çek Yapraklarını Bankaya İade Etmesi Gerekenler.....	66
3.3.3. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Bildirimi.....	66
3.3.4. Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Yaptırımlarının Kaldırılması	66
3.3.4.1. Etkin Pişmanlık	67
3.3.4.2. Şikayetten Vazgeçme	67
3.3.4.3. Öngörülen Sürenin Dolması	68
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA	73
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR DİZİNİ

- A.S.K.** : 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu
- B.** : Baskı
- b.** : Bent
- B.A.M.** : Bölge Adliye Mahkemesi
- B.K.** : 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
- Batider** : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
- bkz.** : Bakınız
- C.** : Cilt
- C.D.** : Ceza Dairesi
- C.M.K.** : Ceza Muhakemeleri Kanunu
- ÇekK.** : 5941 sayılı Çek Kanunu
- D.Ü.H.F.D.** : Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- E.** : Esas
- e.T.C.K.** : eski Türk Ceza Kanunu
- f.** : Fıkra
- H.A.G.B.** : Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
- H.D.** : Hukuk Dairesi
- İ.İ.K.** : 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
- İ.K.** : İnfaz Kanunu
- İsv.Bk.** : İsviçre Borçlar Kanunu
- K.** : Karar
- m.** : Madde

M.K. : 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

R.G. : Resmi Gazete

S. : Sayı

S.K. : Sayılı Kanunu

sf. : Sayfa

T. : tarih

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

T.C.K. : 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

T.C.M.B. : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

T.K. : 7201 sayılı Tebligat Kanunu

T.T.K. : 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

U.Y.A.P. : Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

v.d. : ve devamı

Y. : Yıl

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 2.1: 2018-2019 Yılları Arası Karşılıksız Çıkan Çeklerin Bankaya İbraz Edilen Çeklere Oranı	31
---	----

GİRİŞ

Çek, ulusal ve uluslararası ticarete kullanılan en yaygın ödeme araçlarından biridir. Tarihi eski Mısır'a kadar dayanan çek, teknolojinin ilerlemesi, bankacılık sektörünün yaygınlaşması ve muhatap bankaca yapılan çekin şekil koşullarına ilişkin denetimlerin kısa sürede tamamlanması sebebiyle daha sık kullanılır hale gelmiştir. Bu gelişmeler neticesinde çek, daha çok tercih edilen bir ödeme aracı olmuştur.

Bir ödeme aracı olan çek, doktrinde ve kanunda net bir şekilde tanımlanmamıştır. Ancak çekin taşınması gereken zorunlu ve alternatif zorunlu unsurlar vardır. Bu unsurlara göre çek; kanunlarda belirtilen şekil koşullarına tabi olan, belli bir miktar paranın ödenmesini konu alan, yalnızca bir banka üzerinden keşide edilebilen, ibrazında ödenen, havale niteliği taşıyan bir kıymetli evraktır. Belli bir miktar paranın ödenmesini konu alması sebebiyle nakdin yerine kullanılmaktadır. Bu yönüyle çekin tarafları ile diğer ilgili kişilerin yanlarında yüklü miktarda banknot taşımalarına gerek kalmamaktadır.

Police ve bonoya göre daha güvenli olması ve cezai yaptırımlarla teminat altına alınması çeke bir ödeme aracından daha fazla anlam yüklemektedir. Çekin sağlamış olduğu bu avantajların yanında güvenilirliğini etkileyen bazı faktörler de vardır. Özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik krizler meydana gelmektedir. Bu krizler neticesinde düzenleyenlerin planları etkilenmekte ve keşide etmiş oldukları çeklerin zaman zaman karşılığı muhatap bankada bulunmamaktadır. İbraz tarihinde karşılığı bulunmayan çeklerin önüne geçebilmek, çeke olan güveni arttırmak adına kanun koyucu tarafından geçmişten günümüze birçok düzenleme yapılmıştır.

Türk mevzuatında çeke ilişkin hükümler, esas itibariyle “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu”nun (T.T.K) 780-823 maddeleri ve “5941 sayılı Çek Kanunu”nda (ÇekK.) düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak 09.08.2016 tarihli “6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” Çek Kanunu'nda bazı değişikliklere neden olmuştur.

“5941 sayılı Çek Kanunu”nun 1. maddesinde kanunun amacı düzenlenmiştir. Buna göre Çek Kanunu'nun amacı; “... çek defterlerinin içeriklerine, çek

düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülükler aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir". Görülüyor ki, Çek Kanunu'nun amacı, çeki güvenli bir ödeme aracı haline getirmek ve karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunu cezalandırmaktan ziyade bu suçun önüne geçecek düzenlemeleri yapmak ve hamilin alacağını tahsil edebilmesini sağlamaktır. Ancak bunu yaparken çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişiler hakkında hukuki ve cezai yaptırımlar içeren yasal düzenlemeler de yapmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızda karşılıksız çekin ve çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişiler hakkında uygulanacak hukuki ve cezai yaptırımlar ile bu konudaki yargılama usulü kaleme alınmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, çek kavramı, çekin tarihsel süreci, hukuki niteliği ve Türk Hukukunda karşılıksızdır işlemine konu olan çeke ilişkin mevzuat incelenmiştir.

İkinci bölümde ise; karşılıksız çek kavramı ve çek hakkında karşılıksızdır işlemi yapılabilmesi için gerekli olan şartlarla hamilin ve başvuru borçlularının çekin karşılığının bulunmaması halinde sahip oldukları başvuru hakkı ve bu hakkın kaybedilmesi halinde başvurabilecekleri hukuki yollar değerlendirilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise; karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişiler hakkında uygulanacak yaptırımlar ve yargılama usulleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 26.07.2017 tarihli 2016/191E. ve 2017/131K. Sayılı ilamı, Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay'ın ilgili Hukuk ve Ceza Daireleri kararları ışığında göz önüne alınmıştır.

Tezimizin sonuç kısmında ise, karşılıksız çek ve çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun hukuki ve cezai sonuçları hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ÇEK KAVRAMI

1.1. Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Çek Kavramı

Çek, kişisel anlamda çek hamillerinin korunmasını, ülkesel anlamda ise kayıt dışı ekonominin denetim altına alınmasını sağlayan bir araçtır. Çek kullanılması nakit paranın çalınma, kaybolma ya da yanlış sayılma risklerini bertaraf eder. Çek, nakit paranın kaydi paraya dönüşerek ve ilgili mali kuruluşlar bünyesinde toplanarak ülke ekonomisine katkı sağlar. Bu ve pek çok faydası sebebiyle çeklerin, tarihi süreçte ortaya çıkışından itibaren çoğu kanun koyucu tarafından kullanımı teşvik edilmiştir.

Çeklerin tarih boyunca en temel özellikleri, nakit kullanılmaksızın muhatap banka aracılığıyla ödeme yapılmasını sağlayan, para yerine kullanılan bir ödeme aracı olmasıdır. Çekler gerek ortaya çıkma amaçları gerekse tarih içerisindeki kullanım biçimiyle para olarak kabul edilmeyen kanuni ödeme araçları olmuşlardır.¹

1.1.1. Çek Kavramı

Çek kelimesinin etimolojik kökeninin İngilizce “to check” veya “exchequer” kelimelerinin hangisinden geldiği tam olarak bilinmese de doktrinde “exchequer” kelimesinin çek sözcüğüne kaynaklık ettiği kabul görmektedir.² İngiliz hükümdarları, borçlarını ödemek üzere senet düzenlemişler, “exchequer” adı verilen bu senetler alacaklı tarafından hazineye verilerek tahsilatlar yapılmış ve bu işlevsel benzerlik nedeniyle doktrin “exchequer” kelimesinin çek sözcüğüne kaynaklık ettiğini kabul etmiştir.³ Günümüzde Türkçe’de çek olarak kullanılan sözcük, Almanca’da “Scheck”, Fransızca’da “Cheque” ve İngilizce’de “Check” olarak kullanılmaktadır. İngiliz

¹ AYLİ, Ali / YARDIMCIOĞLU, Didem: Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, sf. 3200.

² KENDİGELEN, Abuzer: Çek Hukuku, 1. Bası, İstanbul 2007, sf. 6.

³ ÖZTÜRK, Ali: Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu ve Türkiye Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, sf. 2.

hükümdarlarının borç ödeme aracı olarak keşide ettiği ve o dönem muhatabı hazine olan çek kavramının kökeni gibi tanımını da esas olarak muallaktadır.⁴

Doktrinde çekin ne olduğuna dair kesin ve üzerinde anlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Bu belirsizlik nedeniyle kanunlar ve doktrin çek kavramını açıklarken çekin tanımını yerine çekin zorunlu unsurlarını kullanmaktadır.⁵ Başka bir deyişle, çek kavramının tanımı yerine ne olup ne olmadığı üzerinden bir çek kavramı açıklaması mevcuttur.⁶ Bu temelden yola çıkarak çek; kanunlarda belirtilen şekil koşullarına tabi olan, belli bir miktar paranın ödenmesini konu alan, yalnızca bir banka üzerinden keşide edilebilen, ibrazında ödenen, havale niteliği taşıyan bir senettir. Çek, bankada mevcut bulunan mevduat veya krediyi kullanıma geçiren ve kullanım hakkı sağlayan yazılı bir emirdir.⁷

Düzenleyen, düzenlediği çek ile muhatap bankaya belirli miktardaki meblağı lehtara ödemesi yönünde yetki vermiş olur. Poliçe ve bonoya göre daha güvenli olması ve cezai yaptırımlarla teminat altına alınması çেকে bir ödeme aracından daha fazla anlam yüklemektedir. Bu nedenlerle çek, en çok kullanılan kambiyo senetlerinden biridir.⁸ Bu bilgiler ışığında çek; çeki keşide edenin mevduat veya kredisinin bulunduğu bankanın, düzenleyenin senet üzerinde yazılı tutarı alacaklıya ödemesi ve hamilin ise çek üzerinde yazan tutarı kabzetme durumlarını içeren bir kambiyo senettir.⁹ İşlev olarak ödeme aracı olan çek, kıymetli evrak niteliğinde olup bir kambiyo senedir.¹⁰ Çeki düzenleyen kişiye “düzenleyen”, çekte belirtilen tutarı

⁴ KURŞUN, Fatma: Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, sf. 2.

⁵ KENDİGELEN, sf. 5.

⁶ ÇELEBİ, Bülent: Karşılıksız Çek Suçu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Ticaret Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010, sf. 7-8.

⁷ KERMAN, Mustafa: Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2010, sf. 3.

⁸ KILÇIK, Sevcan: 5941 Sayılı Çek Kanunu ve 6102 Sayılı Ticaret Kanunu Çerçevesinde Çek Hamillerinin Korunması, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2011, sf. 25.

⁹ SANDAL, Asiye Evrim: Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, sf. 6.

¹⁰ GÖLE, Celal / BOZER, Ali: Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2018, sf. 221.

ödemekle yükümlü olana “muhatap” (banka), lehine çek düzenlenen kişiye “ilk hamil” ve çeki elinde tutan kişiye ise “hamil” adı verilir.¹¹

Hukuken çek, “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu” (T.T.K.), “5941 sayılı Çek Kanunu” (ÇekK.) ve bu kanunlar uyarınca oluşturulan tebliğlerle düzenlenmiştir. Çeke ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu’nun 780 ila 823. maddeleri arasında yer alır. T.T.K.’nın çeki düzenleme biçimi bonoyla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte çeke ilişkin özel hükümler bulunmakta ve öngörülmeleyen diğer hususlar için poliçe hükümlerine atıf yapılmaktadır (T.T.K. m.818).

Çek kıymetli evrak olması nedeniyle her kıymetli evrak gibi bir hakkı içinde bulundurur; çeklerde bahsi geçen bu hak, alacak hakkıdır.¹² Çekle elde edilen alacak hakkının talep edilebilmesi için çekin ibraz edilmesi zorunludur.¹³ Çek, bir kambiyo senedi olması nedeniyle bono ve poliçe benzeri kambiyo senetleri gibi zorunlu şekil şartlarına tabidir. T.T.K. 780 ve 781. maddeleri çerçevesinde çek, zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurları içerir. Bahsi geçen bu unsurlardan birini içermeyen bir evrak, çek değil “adi havale veya delil başlangıcı” sayılır.¹⁴ Kambiyo senetleri grubundan diğer evrak gibi çek de emre yazılı bir kıymetli evraktır. Bu husus kanun gereği çekin doğal unsuru olduğundan bir çek, emre yazılı kaydını içermese bile kişi adına düzenlenmişse emre yazılı kabul edilir (T.T.K. m.788/1). Çek, emre yazılı olma dışında nama ve hamiline de düzenlenebilir (T.T.K. m.788/2,3).

1.1.2. Çekin Tarihi Gelişimi

Çekin ilk kullanım tarihine dair mevcut bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁵ Çekin ilk kez kullanılma zamanının Eski Mısır’da buğday çeki şeklinde olduğu ileri sürülse de¹⁶ genel kabul gören fikir, ilk çekin 15. yüzyılda İtalya’da kullanıldığı yönündedir. Ancak çek kullanımının ilk olarak 15. yüzyılda İtalya’da ortaya çıktığı, 17. yüzyılda Hollanda

¹¹ GÖLE / BOZER, sf. 225.

¹² GÖLE / BOZER, sf. 224.

¹³ KALPSÜZ, Turgut / ÇELEBİCAN, Gürkan / EREM, Faruk: İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Ankara 1974, sf. 19.

¹⁴ DOMANIÇ Hayri: Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Baskı, İstanbul 1975, sf. 545.

¹⁵ KENDİGELEN: sf. 5.

¹⁶ POROY, Reha: Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler, BATİDER, Cilt 11, s.2, 1981, sf. 13.

üzerinden İngiltere'ye yayıldığı fikirleri de mevcuttur.¹⁷ Fransa, Almanya gibi Avrupa ülkelerindeki gelişmelerle çek kavramı önem kazanmış, bu durum uluslararası düzenlemeleri zorunlu kılmış ve bunun üzerine ilk olarak La Haye'de Bremen Kuralları kabul edilmiş; ancak başlayan I. Dünya Savaşı nedeniyle bu kurallar uygulanamamıştır.¹⁸ Bu toplantı sonucunda Birleşmiş Milletler'in çağrıları sonrası Cenevre'de bir toplantı yapılmış ve geç kalınan bu kurallar uygulamaya konulmuştur.¹⁹

Çekin 1694 yılında İngiltere'de kullanıldığına dair belgeler bulunmasına rağmen çekle ilgili ilk hukuki düzenleme henüz çek kullanımı bulunmayan Fransa'da 1865 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu yasal düzenlemeyi 1881 tarihli Borçlar Kanunu ile İsviçre izlemiştir. İngiltere çekle ilgili yasal düzenleme konusunda ancak bu iki ülkeden sonra 1882 senesinde "Bill of Exchange Act" adlı kanun yürürlüğe girmiştir. Bill of Exchange Act, kambiyo senetlerine yönelik bir düzenleme olup 73 ila 82. maddeleri arasında çek konusunu düzenlemiştir.²⁰ Diğer ülkelerde de bu gibi hukuki düzenlemeleri izleyen özel düzenlemeler olmuştur. Çek, 19. yüzyılda geniş kullanım alanı nedeniyle uluslararası düzeyde de önem kazanmış,²¹ özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde hukuki yollarla düzenlenmiş ve yasallaştırılmıştır.²²

Çek kullanımının yaygınlaşması ve yasal uygulama alanı bulması devletlerarası yasal düzenlemelerin çakışmasına ve ortak bir mevzuat geliştirilmesine neden olmuştur. Uygulama ve kanunlarda ortak bir hareket sağlanması ihtiyacıyla 1876 senesinde ilk adım atılmış ve Bremen Kuralları adı verilen düzenlemeler ortaya çıkmıştır.²³ Bu kuralların ardından poliçelerle ilgili kanunları senkronize etmek amacıyla 1912 senesinde Hollanda'nın La Haye şehrinde bir toplantı düzenlenmiş ve bu toplantıda daha sonra çek üzerine yapılacak tüm toplantıların burada yapılması kararı alınmıştır.²⁴

¹⁷ GÜLEÇ, Sesim Soyer: Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, İstanbul 2007, s. 63.

¹⁸ GÜLEÇ, sf. 65.

¹⁹ KERMAN, sf. 3-4.

²⁰ DOMANIÇ, sf. 12.

²¹ KURŞUN, sf. 3-4.

²² DOMANIÇ, sf. 12.

²³ GÜLEÇ, sf. 65.

²⁴ GÜLEÇ, sf. 65.

La Haye konferansına Türkiye'nin de dahil olduğu 37 devlet katılmış ve bu toplantıda 34 maddelik çek tasarısı kabul edilmiştir; ancak konferansın ardından yakın zamanda başlayan I. Dünya Savaşı nedeniyle konferansta öngörülen bu tasarı uygulanamamıştır.²⁵ Savaşın sebep olduğu aranın ardından 1931 yılında Cenevre’de ikinci konferans düzenlenerek poliçe ve çekle ilgili bir tasarı daha kabul edilmiştir.²⁶ Bu kanun “Çekler Hakkında Tek Tıp (Yeknesak) Kanun Projesinin Kabulü Hakkında Antlaşma”, başka bir deyişle “Cenevre Yeknesak Kuralları” olarak anılmaktadır. 1931 tarihli Cenevre Anlaşması 1912 tarihli La Haye anlaşmasının ufak değişikliklere uğramış versiyonudur.²⁷ Cenevre anlaşmasının ana amacı sekteye uğrasa da pek çok devlet, ticari senetler hakkındaki kanunlarını Cenevre Anlaşmasına uygun olarak düzenlemiştir.²⁸ Bu uyum sonucu Kara Avrupa Hukuku ile Anglo Amerikan Hukuku olmak üzere iki ayrı kanun sistemi ortaya çıkmıştır. Bunlardan Kara Avrupa Hukuku, Cenevre Anlaşmasını kabul ederken; Anglo Amerikan Hukuku, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve eski İngiliz Dominyonlarınca kabul gören 1882 tarihli Bill of Exchange Act kanunu esas almıştır.²⁹

Çekin ilk kullanımına yönelik bir görüş ise Eski Roma'daki mevduat muameleleridir. Roma ticaret hayatında tacirler, “argantarii” ve “numerarii” adını verdikleri senetler aracılığıyla ödeme emri keşide ederek borçlarını ödemişlerdir.³⁰ Benzer bir uygulama 1421 senesinde Venedik’te “condati di banco”, 1603 yılında Polonya’da “Bolizze bancarie”, 1776 yılında Hollanda’da “Kassierbriefje” adlarıyla görülmüştür.³¹ Avrupa’da da çeke benzer uygulamalara rastlanmıştır; ancak çekin ilk kullanıldığı ülke olarak İngiltere kabul edilmiştir. Londra’da bankerler borçlularına yine kendileri tarafından basılan çeke benzer nüsha formüllü karneler vermişlerdir. Bahsi geçen formülü alan kişi bankadaki mevduatı kullanabilir hale geldiğinden bugünkü çeke benzer bir işlev ortaya çıkmıştır. Altın, para gibi taşınması zor kıymetlerin yerine çanta ve cüzdana sığan senetler önemli hale gelmiştir. Bu önem kazanma ve kullanımın yaygınlaşması “Joint Stocks Bank” adı verilen bu usule dayalı

²⁵ ÇELEBİ, sf.13.

²⁶ DOMANIÇ, sf. 14.

²⁷ ÇELEBİ, sf. 14.

²⁸ DOMANIÇ, sf. 14.

²⁹ KENDİGELEN, sf. 14.

³⁰ KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, 5.Bası, Ankara 1999, sf. 257.

³¹ KINACIOĞLU, sf. 257.

işlemleri gerçekleştiren kuruluşların sayısını artırmıştır. Bu kuruluşlar halk tarafından eleştirilip parlamentoya şikayet edilse de piyasada önemli yer edinen bu uygulama hukuka uygun bulunmuş ve bugünkü anlamda çekler ortaya çıkmıştır.³²

Türk mevzuatına ise çek oldukça geç girmiştir. 1912 senesinde yapılan La Haye toplantısı Türk hukukunda çekle ilgili düzenlemelere kaynaklık etmiştir. Osmanlı döneminde 20 Nisan 1914 tarihli Çekler Hakkındaki Kanun 26 maddeden oluşmuş ve bu 26 madde La Haye toplantısındaki kurallardan esinlenerek öngörülmüştür. Devamında 5 Ekim 1926 senesinde kabul edilen Türk Ticaret Kanunu'nun çekle ilgili hükümlerini içeren 608-636. maddelerinin dayanağı da yine La Haye toplantısı olmuştur.

Günümüzde pek çok ülkenin uyguladığı ve kabul ettiği Çek Kanunu ise 1931 Cenevre Çek Hukuku kurallarıdır. Zamanla pek çok ülke Cenevre kurallarını iç hukukunda uygulamıştır. Türkiye de 1 Ocak 1957 tarihli yeni Türk Ticaret Kanunu'nda çekle ilgili kısım düzenlemiş ve bu kez kaynağını İsv.Bk'nın V. Kesiminin 33. babının çeke dair 5. dilim hükümlerinden almıştır. İsviçre'den alınan kanunun ilgili kısımları belli değişikliklerle Türkiye'de geçerli hale gelmiş, böylece hem ulusal hukuk uluslararası kanunlarla uyum sağlamış hem de ülkeye uygun sağlam bir kanun yaratmak mümkün olmuştur. Ardından "3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" isimli kanun yürürlüğe girmiştir. Günümüze gelene kadar 3167 sayılı Kanunda pek çok değişiklik yaşanmış ve bu kanun 20 Aralık 2009 yılında çıkarılan 5941 sayılı Çek Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.³³

Karşılıksız çeke ise ilk kez İngiltere'de rastlanmıştır. Tarihte bilinen ilk karşılıksız çek, William Hog adlı tacirin Royal Bank Scotland Bankasında bulunan mevduat hesabından 93.000 Amerikan Doları fazla tutarda çek keşide etmesiyle yaşanmıştır.³⁴ Yaşanan bu olay sonucunda karşılıksız çeke ilişkin düzenlemeler

³² GÜRSES, Ali Kerem: Karşılıksız Çekin Hukuki Sonuçları ve Muhatap Bankanın Sorumluluğu, Bahçeşehir Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2010, sf. 6-8.

³³ SANDAL, sf. 3-4.

³⁴ GÜRSES, sf. 8.

zorunlu hale gelmiştir. Türkiye'de de Mülga 3167 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadar karşılıksız çek keşide edenlerin cezalandırılmasına yönelik 07.01.1929 tarihli T.B.M.M. yorum kararına göre karşılıksız çek keşide edenlere Türk Ceza Kanunu'nun dolandırıcılık hükümleri uygulanmıştır. Böylece karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi aldatma veya hileli davranışla çek düzenlemesi halinde Türk Ceza Kanunu kapsamında cezalandırılmıştır.

e.T.C.K.'nın 503. maddesi ile 5237 sayılı T.C.K.'nun 157.maddeleri çerçevesinde de karşılıksız çek, dolandırıcılık suçu olarak tanımlanmıştır. Bu kanunlara göre karşılıksız çekin cezalandırılması, hamilin zarara uğraması ve düzenleyenin hile ve tuzak amacı gütmemesini zorunlu kıldığından uygulamada yaşanan sorunları yorum kararı yeterince giderememiştir. Bu nedenlerle hamilin haklarını korumak maksadıyla karşılıksız çekin, kendi içinde cezai yaptırımlara tabi olan bir alana dönüşme ihtiyacı belirginleşmiş³⁵ ve "3167 sayılı Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 3167 sayılı Kanun'un 16. Maddesinde de karşılıksız çek keşide eden kişiler için hapis cezası ile çek keşide edememesi ve bir banka tarafından çek hesabı açılmaması düzenlenmiştir.

1.1.3. Çekin Hukuki Niteliği

Çekin hukuki niteliği Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu doğrultusunda incelenmektedir. Çek, T.T.K.'da öngörülen sıkı şekil şartlarına bağlı, para borcunun ödenmesi amacına özgülenmiş, soyut, yazılı bir havaledir.³⁶ Çeki Borçlar Kanunu'ndaki havaleden ayıran fark ise düzenleyenin evrakta yazılı bedelin ödenmemesinden sorumlu olmasıdır (T.T.K. m.808). Çekin hukuki niteliği, düzenleyen ve muhatap banka arasındaki ilişkiden kaynaklı olarak vekalet, havale, alacağın temlik ve başkasının lehine şart esasına dayandırılmaktadır.³⁷

³⁵ GÜRSES, sf. 6-8.

³⁶ POROY, Reha / TEKİNALP, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 22.bası, İstanbul 2018, sf. 309.

³⁷ KURŞUN, sf. 7.

1.1.3.1. Çek, bir kıymetli evraktır

Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesinde kıymetli evrakın tanımı yapılmış ve “Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez” denilmiştir. Çek, T.T.K. kapsamında kıymetli evrak niteliğindedir.³⁸ Bu nedenle kıymetli evrakla ilgili geçerli olan tüm ilke ve kurallar çek için de geçerlidir.

Kıymetli evrakın en temel özelliklerinden biri ibraz etme zorunluluğudur.³⁹ Çekin niteliği gereği ibrazı zorunludur; çünkü muhatap banka, ancak çekin kendisine ibraz edilmesi durumunda ödemeyi yapar ve borcundan kurtulur.⁴⁰

Çekin niteliği hukuk açısından önemli olduğu gibi ekonomik bir fikri belirtmesi bakımından da önemlidir. Ekonomik açıdan kıymetli evrak olmanın niteliği devredilebilir olmasıdır.⁴¹ Bu bağlamda çek, tedavül amacıyla oluşturulan bir kıymetli evraktır.

1.1.3.2. Çek, bir kambiyo senedidir

Türk Ticaret Kanunu kapsamında çek, poliçe ve bono “Kambiyo Senetleri” başlığı altında düzenlenmiştir. Kambiyo senetlerinin kendilerine has özellikleri vardır ve kambiyo senetleri başlığı altında düzenlenen her kıymetli evrak bu niteliklere tabidir. Çekin kambiyo senedi olarak kazandığı nitelikler şöyledir: Çek temel ilişkilerden bağımsız bir senettir ve kanunen katı şekil şartlarına tabidir.

Dünya mevzuatı içerisinde çekler kambiyo senetleri arasında yer almazlar. Almanca “Wechsel” teriminin karşılığı olarak İsviçre Borçlar Kanunu'nda kullanılan kambiyo senedi kavramı içerisinde poliçe ve bono yer alır.⁴²

³⁸ PULAŞLI, sf. 103.

³⁹ KALPSÜZ / ÇELEBİCAN / EREM: sf. 19.

⁴⁰ ÖZTÜRK, sf. 3.

⁴¹ PULAŞLI, sf. 298.

⁴² PULAŞLI, sf. 103.

Türk Ticaret Kanunu ise poliçe ve bononun yanı sıra çeki de kambiyo senetleri arasında saymıştır. Kambiyo senetleri, içeriği ve niteliği itibariyle kambiyo taahhüdünü konu alırlar.⁴³ Kambiyo taahhüdü kavramı ise Türk mevzuatında farklı kanunlarda açıklanmıştır (M.K. m. 429/1, m. 462/1; B.K. m. 133/2, m. 46/3; T.T.K. m. 1070). Bu hükümlerin hepsinde kambiyo taahhüdü, kredi işlemlerini içeren bono veya poliçe ile borçlanmayı ifade eder. Yalnızca bu hükümler çerçevesinde incelendiğinde çekin kambiyo senedi olup olmadığı tartışmalı görünse de çeki kambiyo senetlerine dahil eden birtakım düzenlemeler bulunur. En başta çekin mevzuatta düzenlenişi tam bir kambiyo senedi gibidir. Bu çerçevede, Türk hukukunda çekler, kambiyo senetlerinin tabi olduğu şekilci ve sert hükümlere tabidir. Bu nedenlerle Türk hukukunda çek, bir kambiyo taahhüdünü, dolayısıyla bir kambiyo senedini ifade eder.⁴⁴ O halde çek, poliçe gibi havale fonksiyonunu da içinde barındırır.

1.1.3.3. Çek, bir havaledir

Çek, belirli şekil şartlarına tabi olan yazılı, soyut bir havaledir.⁴⁵ Düzenleyen, çeki keşide ederken lehtar veya çeki lehtardan devralacak hamile çek bedelini edinme, muhatap bankaya ise çek bedelini ödeme yetkisi verir. Borçlar Kanunu kapsamında çeki havaleden ayıran en temel fark havaleyi yapanın çek söz konusu olduğunda sorumluluktan kurtulamamasıdır. Düzenleyen ile muhatap banka arasında çek ile doğan havale işlemi çek anlaşmasıyla meydana gelir ve bu anlaşmadan hamil de çek bedelinin tahsili ile yararlanma yetkisine sahip olur. Bu yetkiyle hamil, çekin tamamen veya kısmen ödenmemesi durumunda düzenleyen, cirantalar ve aval verenlere başvurma hakkı elde eder.⁴⁶ Sonuç olarak; çek, mahiyeti itibariyle bir havale niteliğindedir. Hamil, çek bedelini muhatap bankadan tahsil etme yetkisine sahip olurken, muhatap banka ise hamile ödeme yapma konusunda yetkilendirmeye tabi olur ki buna çifte yetkilendirme denir.⁴⁷

⁴³ POROY, Reha: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 11.Bası, İstanbul,1989, sf. 101.

⁴⁴ AYLI / YARDIMCIOĞLU, sf. 3196.

⁴⁵ POROY / TEKİNALP, sf. 309.

⁴⁶ KESKİN, sf. 5.

⁴⁷ GÖLE / BOZER, sf. 225.

Çekte muhatap banka yalnızca karşılığı bulunan tutarı ödemekle yükümlüdür, bankanın kabulüne dayalı bir işlem söz konusu olmaz.⁴⁸ T.T.K.'nın konuyla ilgili maddesi oldukça açıktır: Çek, “Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi ihtiva eder” (T.T.K. m.780/1). Hükümden açık olarak anlaşıldığı gibi çek niteliği itibariyle bir havaledir.⁴⁹ Bu havale niteliği, uygulamada karşımıza çıkan çek üzerindeki “ödeyiniz” ifadesiyle görülür. Çekte, ödenecek bedelin para olarak yer alması hukuki zorunluluktur. Çek üzerinde para dışında başka değerlerin yer alması, çek olmasını ve ödenmesini engeller.⁵⁰

1.1.3.4. Çek, emre yazılı bir senettir

Kanunen çek, poliçe ve bono gibi emre yazılı bir senettir. Buna göre, çekin üzerinde açıkça emre yazılı olduğu belirtilmese bile çek, emre yazılı olarak kabul edilir.⁵¹ Çek hukuken emre yazılı bir kıymetli evrak olmasına rağmen bu durum onun, hamiline veya nama yazılı düzenlenmesine engel olmaz.⁵² Emre yazılı çekler, çekin üzerinde yapılacak ciro işlemi ve zilyetliğin teslimiyle devredilir.⁵³

Çekin üzerine “emre yazılı değildir” şeklinde menfi emre kaydının da eklenmesi mümkündür.⁵⁴ T.T.K. m.788/2 kapsamında, birisinin adına düzenlenmesinin yanı sıra menfi emre kaydı olan çek, nama yazılı çek sayılacağından ancak alacağın devri yolu ve zilyetliğin teslimiyle devredilebilir. “Ciro edilemez”, “emre yazılı değildir” gibi menfi emre kayıtları, çekin kambiyo senedi niteliğini etkilemez,⁵⁵ sadece o çeki nama yazılı çek haline getirir.

Eğer çekin ciro veya teslim yoluyla devredilmesi istenmiyorsa üzerine menfi emre kaydı konulur.⁵⁶ Menfi emre kaydının çekte bulunması durumunda çekin

⁴⁸ KURŞUN, Fatma: Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2010, sf. 8.

⁴⁹ SANDAL, sf. 8.

⁵⁰ POROY / TEKİNALP: sf. 341.

⁵¹ PULAŞLI, sf. 239.

⁵² PULAŞLI, sf. 298.

⁵³ GÖLE / BOZER, sf. 285.

⁵⁴ ÖZTÜRK, sf. 5.

⁵⁵ KILÇIK, sf. 23.

⁵⁶ KURŞUN, sf. 8.

devrinde alacağın devri usulü izlenir. Hamiline yazılı çeklerde, hakkın devri için çekin teslimi yeterli olmakta, ciroya gerek bulunmamaktadır.⁵⁷

1.1.3.5. Çek bir ödeme aracıdır

Çekin en önemli özelliklerinden biri ödeme aracı olmasıdır.^{58,59} Çek, bankalar tarafından basılır ve düzenleyenin bankadaki hesabından istediği kişilere ödeme yapmasını sağlar. Görüldüğünde ödenmesi çeki doğrudan bir ödeme aracı yapar ve vade de taşımadığından poliçe ve bonodan ayrılarak ödeme aracı niteliğini ön plana çıkarır.⁶⁰ Çek, Çek Kanunu'nda çok detaylı düzenlenmemiştir; ancak ibrazı halinde ödenen bir senet olması, rehin cirosu ile devredilememesi gibi önemli özellikleri çeki nitelikli ve tercih edilen bir ödeme aracı yapmaktadır.⁶¹ Çek muhatap banka tarafından ödendiğinde ise alacak ilişkisi son bulur.

Çekin tanımı, çekin hukuki niteliklerine göre yapılmaktadır.⁶² Bu görüşe göre çek, sıkı şekil şartlarına tabi, muhatap banka üzerinden kullanılabilen, havale niteliğinde bir ödeme aracıdır. Türk Borçlar Kanunu'nun 183 ve 184. maddeleri gereğince çekin, alacağın devrinin özel bir türü olan havale işlemine yakınlığı açıktır.

Çek, ekonomik işlevi itibarıyla bir ödeme aracıdır ve bu özelliği onu poliçe ve bonodan ayırır. Çekin ödenmesi herhangi bir şarta bağlanamaz.⁶³ Çekin ödeme aracı olduğuna dair mevzuatta açık bir hüküm bulunmasa da T.T.K. m.795/1 hükmünde bulunan “Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir” ifadesi, çeki ödeme aracı niteliği yükler. Bu ifade çekte vadeyi reddettiği gibi kanun koyucunun çekin, kredi aracı değil ödeme aracı olduğunu kabul ettiğini gösterir. Kambiyo senetlerinden poliçe ve bono, vade içerdiklerinden ekonomik işlev olarak kredi aracı niteliği taşıırken çek bir ödeme aracı niteliği taşır.⁶⁴

⁵⁷ PULAŞLI, sf. 302.

⁵⁸ GÖLE / BOZER, s. 226.

⁵⁹ CAN, Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku, 3.Baskı, Ankara 2015, sf. 147.

⁶⁰ ERBAY, Taylan: “Banka Çeki ile Ödeme”, Yargıtay Kararları Dergisi, S. 1, 1978, sf. 169.

⁶¹ KÖLE, Mehmet / GÖRGÜLÜ, Fatma: Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeki Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları, D.Ü.H.F.D., 21(35). 79-157, 2016, sf. 82.

⁶² PULAŞLI, sf. 239.

⁶³ POROY / TEKİNALP: sf. 314.

⁶⁴ AYLI / YARDIMCIOĞLU, sf. 3196-3199.

Çek, kayıtsız şartsız bir havaleyi içerdiğinden ödenmesi şarta bağlanamaz, çeke ana para faiz kaydı da konulamaz.⁶⁵ Temerrüt faizi dışında, ana para faizi yazılsa bile yazılmamış addedilir (T.T.K. m. 786). Faizle ilgili bu düzenleme de, çekin kredi aracı değil ödeme aracı olması niteliğinden kaynaklanır. Çeke ana para faiz kaydı işlenmesi çek hukuku açısından geçersiz sayılır; ancak faiz alacağı başka bir davanın konusu olabilir.⁶⁶

1.2. Türk Hukukunda Karşılıksız Çeke İlişkin Mevzuat

Çeki düzenleyen kişinin, çekin ibraz süresi içerisinde hesabında çek tutarını tamamen veya kısmen buldurumaması ve bu durumun sonucunda çekin karşılığının olmadığını tespiti işlemi çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunu oluşturur.⁶⁷ Çekler; vadeli olmamaları, ibraz sürelerinin kısa olması, tedavül kabiliyetlerinin yüksek olması sebebiyle nakit ihtiyacını gidermeleri, paranın taşınma riskini ortadan kaldırmaları ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınmasını sağlaması nedeniyle kullanılan oldukça önemli bir kıymetli evraktır. Ne yazık ki, karşılıksız çek düzenlenmesi veya çekin karşılığının bankada bulunmaması çeke olan güveni azaltır.

Türk mevzuatında çekle ilgili en çok sorun yaşanan konu karşılıksız çekler olmuştur. Kanun koyucu karşılıksız çekin önüne geçebilmek için bazı düzenlemeler yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 07/01/1929 tarihli yorum kararında karşılıksız çek düzenleyen kişilere, şartlarının da mevcut olması halinde Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. İlerleyen zamanda karşılıksız çek keşide etme fiilinin özel bir suç olarak düzenleyen "3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesi ile T.B.M.M.'nin 07/01/1929 tarihli yorum kararının hükmü kalmamıştır.⁶⁸

⁶⁵ POROY / TEKİNALP, sf. 314.

⁶⁶ KÖLE / GÖRGÜLÜ, sf. 90-92.

⁶⁷ GÖLE / BOZER, sf. 429.

⁶⁸ GÖLE / BOZER, sf. 448.

Yürürlük tarihi 20/12/2009 olan “5941 sayılı Çek Kanunu”nun 2, 3, 5, 6. ve 7. maddeleri ile yürürlük tarihi 03/02/2012 olan 6273 sayılı “Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un⁶⁹ 2, 3, 5. ve 6. maddeleri ise “6728 sayılı Yatırım Ortamlarının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile değiştirilmiştir.

Yine 5941 sayılı Çek Kanunu kapsamında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca 2010/2 sayılı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ” yayımlanmıştır.⁷⁰ Bu tebliğin bazı maddeleri 2012/2 ve 2016/6 sayılı Tebliğlerle değişikliğe uğramıştır. 2010/2 sayılı Tebliğin 2/1. ve 3/1. fıkraları 2012/2 sayılı Tebliğ ile değiştirilmiş ve bu tebliğe 3/1-ç bendi eklenmiştir.⁷¹ 2016/6 sayılı Tebliğ ile 1/1-c. bendi ve 5. maddesi yürürlükten kaldırılmış; 2. maddesi ve 3/1-c. bendi değiştirilmiş ve Tebliğde geçen “çek numarası” ifadeleri “seri numarası” olarak kabul edilmiştir.⁷² Yine 2016/6 sayılı Tebliğ ile 2010/2 sayılı Tebliğin adı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ” olarak değiştirilmiştir.⁷³

“Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Kaldırılmasına İlişkin Tebliğ”⁷⁴ ile çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile bu yasağın kaldırılmasına ilişkin kararların Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine bildirilmesine ve bu merkez tarafından da bankalara duyurulmasına ilişkin esas ve usuller Tebliğin 4. maddesinde düzenlenmiştir.

1.2.1 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

Türk Ticaret Kanunu çekin şekil şartlarını, çek düzenlenirken uyulması gereken kuralları ve çekle ilgili genel hükümleri düzenleyen kanundur. Çek Kanunu

⁶⁹ RG. 03.02.2012, S.28193, mükerrer.

⁷⁰ 2010/2 sayılı Tebliğ RG. 10.01.2010, S. 27468.

⁷¹ RG. 03.03.2012, S. 28222.

⁷² RG. 19.11.2016, S. 29893.

⁷³ 2016/6 sayılı Tebliğ (RG. 19.11.2016, S. 29893).

⁷⁴ RG. 13.04.2017, S. 30037.

ise; çeke ilişkin özel hükümleri, çek hamillerinin korunması, çekle ödemelerinin düzenlenmesi, karşılıksız çeke ilişkin suçlar gibi özellikli konuları el almıştır. Çekin devri, şekil şartları, hukuki nitelikleri gibi pek çok genel husus T.T.K. kapsamında düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu (T.T.K.), İsviçre hukuku kaynak alınarak düzenlense de Türk mevzuatında İsviçre hukukundan farklı olarak çekler, kambiyo senetleri başlığı altında incelenmiştir. Bu durum, çekin poliçe ve bono gibi kambiyo senedi olarak kabul edildiğini göstermektedir (T.T.K. m.670).⁷⁵ Bu konunun uygulamaya yansımaları; çekin temelde bir kambiyo senedi olarak, kambiyo senedi taahhüt ve hükümlerine tabi olması ve bu hükümlerin⁷⁶ çeklere doğrudan uygulanmasıdır. T.T.K.'nın 780. maddesinde çek yaprağı üzerinde bulunması gereken unsurlar belirtilmiştir. Bu maddeye göre çek, hukuken başka bir dilde yazılmış olsa bile Türkçe'de, çek karşılığı olan kelimeyi ifade eden, kayıtsız ve şartsız olarak muayyen bir bedelin ödenmesi için yapılan havaleyi içeren, muhatap bankanın ticaret unvanını, karekod, seri numarası, ödeme yeri, düzenlenme tarihi ve yeri ile düzenleyenin imzasını bulunduran bir kıymetli evraktır.

Günümüzde geçerli olan "6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu", 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girerek 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır. Çekler, T.T.K.'nın kıymetli evraka ilişkin üçüncü kitabının kambiyo senetlerine ilişkin hükümleri içeren dördüncü faslında, poliçe ve bonoyu takiben "Üçüncü Kısım-Çek" başlığı altında 692-735 maddeleri arasında hüküm altına alınmıştır. Çeke ilişkin hükümlerde boşluk olması halinde T.T.K. 818. maddesinin yollamasıyla poliçe hükümleri uygulanır.⁷⁷ 6762 sayılı eski T.T.K.'da, yürürlükten kalkan ya da değişen maddeler kapsamında yapılan yollamalar, "6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu"da bunları karşılayan maddeler var ise o maddelere yapılmış kabul edilir. Yeni kanunda yollamaya denk gelen bir maddenin bulunmaması durumunda 22 Kasım 2001 tarihli 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 1. maddesi geçerli olur.

⁷⁵ PULAŞLI, sf. 104.

⁷⁶ T.M.K 429/1-b.8, 462/b.5; T.B.K. 114/2, 388/3, 453/2; T.T.K. 955/4, 989; İ.İ.K. 167 vd.

⁷⁷ CEBEÇİ, Emine: Çekin Ziyayı ve İptali, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum2014, sf. 4.

Sözleşmeler, taahhütnameler, beyan ve benzer metinlerdeki eski hukuka yapılan yollamalarda da yine aynı madde geçerlidir.

Türk hukukunda çekler, esas olarak Türk Ticaret Kanunu kapsamında düzenlenir. Kambiyo senetleri başlığı altında çek, T.T.K. 780 ile 823. maddeler arasında hüküm altındadır. 13 Ocak 2011 tarihinde kabul edilerek 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı T.T.K., yürürlükten kaldırdığı 6762 sayılı T.T.K.'da yer alan çekle ilgili düzenlemelerin pek çoğunu neredeyse aynen korumuştur.

Bugün yürürlükte olan 6102 sayılı T.T.K.'da aksi hükmedilmedikçe eski hukuk ve T.T.K.'nın uygulanacağı belli haller bulunur. 1 Temmuz 2012 tarihinden önce gerçekleşen hukuki olaylar, bu olayların bağlayıcılıkları ile sonuçları gerçekleştiği tarihte geçerli olan kanuna tabi olur. 01.07.2012 tarihinden itibaren gerçekleşen hukuki fiiller, sonuçları ve bağlayıcılıkları 6102 sayılı T.T.K. kapsamındadır. 6102 sayılı T.T.K. yürürlüğe girdikten sonra açılan davalarda mahkeme bir sebeple 6762 sayılı T.T.K.'yı uygulamışsa, kararında bu durumu ve gerekçesini açıkça belirtmek durumundadır. Kanunla düzenlenen hukuki ilişkiler, tarafların iradeleri önemli olmaksızın, 6102 sayılı T.T.K. yürürlüğe girmeden önce kurulmuş bile olsa 6102 sayılı T.T.K. hükümlerine tabi olurlar (T.T.K. m.3/1). Eski T.T.K. yürürlükte iken gerçekleşmiş ancak yeni T.T.K. yürürlüğe girdiğinde henüz bir hak doğurmamış olan olaylar, 6102 sayılı T.T.K. hükümlerine tabidir (T.T.K.m.4/1). Bu kanunla edinilen haklar korunur (T.T.K.m.5/1). 6102 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce işlemeye başlayan hak düşürücü süreler ve zamanaşımında e.T.T.K. geçerlidir (T.T.K. m.6/1). Dolayısıyla, işlemeye başlayan zamanaşımı ve hak düşürücü süreler için eski kanun geçerli olup diğer hususlarda 6102 sayılı kanun hükümleri uygulanacaktır. (T.T.K. m.6/2).

1.2.2. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun

“3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”, özel ve genel kanun ilişkisini açıkça düzenler. Kanunda bulunan

“Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır” maddesi, T.T.K.’nın genel kanun kabul edildiğinin açık göstergesidir (T.T.K. m.1/2). Bununla birlikte 3167 sayılı Kanun “kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere” ibaresiyle Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen sahtecilik ve dolandırıcılık suçuna işaret ederek Ceza Kanunu’na da genel kanun mahiyeti yüklemektedir.

3167 sayılı Kanunun 16. maddesinde karşılıksız çek düzenlenmiş ve “İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4 üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir” denmiştir.

20 Aralık 2009 tarihinde yürürlükten kalkan 3167 sayılı Kanun, karşılıksız çek keşide edilmesini dolandırıcılık suçu kapsamında çıkararak bağımsız bir suç haline getirmiştir. Bu kanun, karşılıksız çek düzenleme fillilerinin yaptırımında objektif sorumluluk esasını kabul etmiştir. Objektif sorumluluk; ceza hukukunun temel ilkeleriyle çelişen, istisnai bir sorumluluk biçimidir. Bu esasın kabul edilmesi, karşılıksız çek keşide etmenin suç kastı olmaması nedeniyle cezasız kalmasının önüne geçme amacını taşımıştır. 3167 sayılı Kanun, dolandırıcılık fiiline ulaşmayan karşılıksız çek düzenleme suçlarına ağır yaptırım ile düzeni sağlamak fikriyle yola çıkmıştır; ancak karşılıksız çek keşide etmenin kolay işlenen bir suç olması ve cezai hükümlerinin çok ağır olmaması kanunun etkinliğini azaltmıştır.

Kanunun uygulanmasına dönemin politik olayları da etki etmiştir. Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında yapılan topyekün yasal değişiklikler ve özellikle Anayasa’nın 38. maddesinde yapılan değişiklikle eklenen “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz” hükmü, 3167 sayılı Kanunu, Anayasa ile ters düşürmüştür. Anayasa’nın 38. maddesine eklenen bu hükümlerle ticari hayatta

“ekonomik suça ekonomik ceza” ilkesinin benimsenmesi bir zorunluluk olmuştur.⁷⁸ Bu nedenle, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin cezalandırılmasında Anayasa'nın 38. maddesine aykırı bir yön bulunmamaktadır.⁷⁹

Bu ilkeyle birlikte 3167 sayılı Kanun ile hükmedilen hapis cezası kalkmıştır. Bu şartlar altında 3167 sayılı Kanun etkinliğini koruyamadığı için 3167 sayılı Kanun'un 17 maddesini değiştiren “4814 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” 8 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸⁰

19.03.1985 tarihli 3167 sayılı Kanunun en temel amacı çek kullanımını güvenilir hale getirmektir. Bu kanunun edindiği amaç doğrultusunda beş önemli niteliği bulunmaktaydı;⁸¹

- Çekle işleyen hesapların açılması sıkı kurallara bağlanmış, çek defterlerinin bankalar tarafından belirlenecek boyutlarda ve Kanunda öngörülen çek yaprağı düzeninde basılması zorunluluğu getirilmiştir.
- Çeki kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan kişinin elindeki tüm çeklerin tüm bankalara iadesi zorunlu kılınmıştır.

⁷⁸ KESKİN, sf. 55-56.

⁷⁹ Anayasa Mahkemesinin 17.3.2011 tarihli ve E. 2010/6, K. 2011/54 sayılı kararında da ifade edildiği üzere çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda dahi çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, sözleşmeden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. Çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması zorunlu olmadığı gibi temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda da bu ilişkiden bağımsız bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır.

⁸⁰ ERGİN, Numan Emre: 4814 Sayılı Yasa ile Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler ve Bu Değişikliklerin Getirdikleri. http://www.academia.edu/10215129/4814_Say%C4%B1%C4%B1_Yasa_%C4%B0le_%C3%87ekle_%C3%96demelerin_D%C3%BCzenlenmesi_Ve_%C3%87ek_Hamillerinin_Korunmas%C4%B1_Hakk%C4%B1nda_KanunDa_Yap%C4%B1lan_De%C4%9Fi%C5%9Fiklikler_Ve_Bu_De%C4%9Fi%C5%9Fikliklerin_Getirdikleri

⁸¹ SALARVAN, İpek: Çek Hukukundaki Mevzuat Hareketlerinin Karşılıksız Çek Keşidesine Karşı Caydırıcılığı Etkisi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2010, sf. 38-40.

- Çeki karşılıksız çıkan kişiye bir taraftan Kanun'a aykırı durumunu düzeltme hakkı⁸² tanınmış, diğer taraftan da gereğinde çek kullanması yasaklanmıştır.
- Karşılıksız çek keşide etmek suçu özel olarak, şikâyete bağlı bir suç olarak düzenlenmiş ve bu suça beş yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmesi öngörülmüştür.
- Üzerinde yazılı olan düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edilip de kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan çekin hem hukuki takibe hem de cezai kovuşturmayla konu olabilmesine imkân tanınmıştır. Başka bir deyişle kanun ileri tarihli çek ile normal çeki aynı hukuki ve cezai yaptırımlara tabi tutmuştur.

“3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” yasama organı tarafından çeklerle ilgili kabul edilen ilk özel düzenlemedir. Bu kanunun özellikle 16. maddesi karşılıksız çek düzenlenmesi açısından oldukça önemli hükümler içermektedir. 16. maddede; çekin ibraz süresi içerisinde veya keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilerek kısmen veya tamamen hesapta karşılığının olmaması durumunda, karşılıksız çek keşide eden kişiler hakkında 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verileceği hükmolunmuştur. Ayrıca karşılıksız çek düzenleme suçunun mahiyetine göre mahkeme, yine 1 ila 5 yıl arasında belirlediği bir süre için faile, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı getirebilmektedir.

3167 sayılı Kanunun en önemli getirisi, karşılıksız çek düzenleme suçunu dolandırıcılık suçundan ayırarak bağımsız bir suç niteliği kazandırmasıdır. Böylece karşılıksız çek keşide etmek, dolandırıcılık suçunun unsurları aranmadan kanunen suç sayılmış ve bu suça cezai yaptırım uygulanabilir hale gelmiştir⁸³. Karşılıksız çek keşide etme suçunun şekli olması, dolandırıcılık suçunun ise maddi, başka bir deyişle

⁸² 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un 8. maddesinde düzeltme hakkı düzenlenmiş ve “Hesap sahibi ihtar mektubunu aldığı veya 12 nci maddeye göre almış sayıldığı tarihten itibaren yedi işgünü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümünü %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte hamil adına muhatap bankaya yatırdığı takdirde çek keşide etme hakkını yeniden kazanır.

Düzeltilme hakkı, karşılıksız çekin ibraz tarihini takip eden bir yıl içinde ancak iki defa kullanılabilir” denilmiştir.

⁸³ SANDAL, sf. 38-39.

neticeli bir suç olması bu iki suçun farkını göstermektedir. Zira, dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için gerekli, kanunda gösterilen hareketler kullanılarak gerçekleştirilmelidir. 3167 sayılı Kanun, dönemin gereklerine uygun olarak tasarlanmış, uygulandığı dönemde bir kısım ihtiyaca cevap vermiş, Türk çek hukuku bakımından önemli düzenlemeleri içermiş ancak yenilenen kanunlar ve değişen şartlar ile eskiyerek süresini tamamlamıştır.

1.2.3. Mülga 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16'ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun

19 Mart 1985 tarihinde 3167 sayılı Kanunun 16/2. maddesi 14.01.1993 tarihinde kabul edilen 26.01.1993 tarihli 21477 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3863 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16 ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun ile değiştirilmiştir.

3167 sayılı Kanunun 16. maddesi "İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4. maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir.

Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere T.C. Merkez Bankasına bildirilir" şeklinde düzenlenmiştir.

3863 sayılı Kanunun 1. maddesiyle 3167 sayılı Çekle ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16 ncı maddesinin ikinci fıkrası "Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyet süresi çekin bankaya ibraz tarihinde başlar. Şikâyetten vazgeçmekle, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verileceği gibi, düzenleyenin çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap

bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde de, vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir. Fiilli işleyenin 8 inci maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikâyet hakkı doğmaz” şeklini almıştır.

3863 sayılı Kanunun geçici maddesinde ise “Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş veya hüküm infaz edilmiş ise, yürürlük tarihini takip eden 3 ay içinde çek tutarının veya karşılıksız kalan bölümünün %10 tazminat ve gecikme faizi ile birlikte muhatap Bankaya veya herhangi bir şubesine yatırılması veya yine bu sürede şikâyetten vazgeçilmiş olması halinde kamu davası ve cezanın bütün neticeleri ile ortadan kaldırılmasına karar verilir.” denilmiştir.

1.2.4. Mülga 4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

“3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”un 16. maddesinde belirtilen cezai müeyyidelerin uygulamaya koyulması için hamilin şikayette bulunması gerektiği de yine aynı maddede açıkça belirtilmiştir. Avrupa Birliği Hukuku ile uyumlaşma doğrultusunda ekonomik suçta ekonomik ceza fikrini benimseme isteği ile birlikte, 26.02.2003 tarihinde 3167 sayılı Kanunun 16. maddesi, “4814 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile değiştirilmiştir.

Bu düzenleme uyarınca “Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar

liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzel kişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzel kişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.

Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.

Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.” denilmiştir.

Yeni düzenleme ile kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağının ayrı bir suç oluşturacağı belirtilmiş olup, değişiklik öncesinde var olan karşılıksız çıkan her çek yaprağının münferit suç mu, müteselsil suç mu olacağı yönündeki tartışmalara da böylece nokta konmuştur. Karşılıksız çek hakkında dava açılabilmesi ilgililerin şikayetine bağlı olduğundan, karşılıksız çıkan her çek yaprağı için ayrı şikayet talebinde bulunulması gereklidir.

“4814 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”la karşılıksız çek suçuna, çek bedeli kadar ağır para cezası verilmesini hükme bağlanmış ancak karşılıksız çek suçundan mükerrirlere (tekrar işleyenlere) hapis cezası verileceği belirtilmiştir. Görülmektedir ki; her ne kadar Anayasa Mahkemesi, 17.10.2001 tarihinde Anayasanın 38. maddesine eklenen “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.” hükmünün, karşılıksız çek suçuna ilişkin olarak verilen hapis cezasını kapsamadığı, bir başka deyişle bu hapis cezasının Anayasanın 38. maddesi hükmüne aykırı olmadığı yönünde karar vermiş

olsa da, kanun koyucu Anayasa'da yapılan bu değişikliği dikkate alarak iradesini bu yönde tecelli ettirmiş ve hapis cezasının karşılıksız çek suçundan mükerrirlere uygulanacağını belirtmiştir.

Uygulanacak ağır para cezasına da seksen milyar liralık bir tavan getirilmiştir. Bu sınır 2003 yılı içindir. Bu sınır müteakip yıllarda T.C.K.'nın Ek 2. maddesine göre, her takvim yılı başından itibaren o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesinde belirtilen yeniden değerleme oranında artırılacaktır. Burada dikkat edilecek husus, söz konusu bu üst limitin her suç için (her çek yaprağı) ayrı ayrı uygulanacak olmasıdır.

Kanun koyucu "mükerrir" ifadesini kullanmakla birlikte bununla ne ifade ettiğini açıkça belirtmemiştir. Bu yüzden tekerrür müessesesine ilişkin olarak Türk Ceza Kanunu'nda yer alan düzenlemelere başvurmak gerekecektir. Tek fark T.C.K.'da tekerrürde önceki cezanın ağırlaştırılarak tatbik olunması hükmedilmişken, Çek Kanunu'nda tekerrür halinde ağır para cezasının hapis cezasına çevrilmesi söz konusudur. Özetle, karşılıksız çek keşide etmek suçundan dolayı ağır para cezası verilmiş, bu ceza kesinleşmiş ve infaz edilmiş olmasından sonraki 5 yıl içinde yeniden karşılıksız çek düzenleyenler hakkında 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasına hükmolunacaktır.

Ayrıca, karşılıksız çek keşide edenlere, yukarıda anlatılan cezalardan başka, hakim 1 yıl ile 5 yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahibinin ve yetkili temsilcisinin çek hesabı açtırmasının yasaklanmasına da karar vereceği belirtilmiştir. Eski düzenlemede yer alan "çek keşide etmekten yasaklama" cezası, karşılıksız çekin yasaklamadan önce mi, sonra mı düzenlediğinin tespit edilmemesi üzerine yeni düzenlemede yerini almamıştır.

Bu düzenleme ile getirilen diğer bir yenilik de, karşılıksız çek suçunda uygulanacak para cezasının tüzel kişilere de yansıtılmasına ilişkindir. Buna göre, karşılıksız çek düzenleme suçu, organ ve temsilcisi tarafından tüzel kişi yararına işlenirse, özel hukuk tüzel kişisi hakkında da para cezasına hükmolunacaktır. Kanunda sadece para cezasının tüzel kişiye de uygulanacağı belirtilmiş, suçun tekerrürü halinde uygulanacak olan hapis cezası, tüzel kişi için öngörülmemiştir. Zaten bunun olması da mümkün değildir.

1.2.5. 5941 Sayılı Çek Kanunu

Yeniden düzenlenen ve güncellenerek yürürlüğe giren “5941 sayılı Çek Kanunu”nun çıkarılmasında “3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”un ihtiyaçlara cevap verememesi, Kanunla ilgili şikayetlerin çok olması, “5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu” ile “6098 sayılı Borçlar Kanunu”nun uyumlaştırılma gereksinimi, 3167 sayılı Kanun’da çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun hapis cezası kapsamında olmasına rağmen karşılıksız çek keşide etmenin azalmaması, aksine artması, çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun işlenmesinden ziyade, karşılıksız çek keşide etmenin önüne geçilmek istenmesi, çekin genel olarak güvenli bir ödeme aracı oluşunu korumak ve itibarını artırmak, çekin yasal güvencesine rağmen piyasada ödemeler için çokça nakit kullanılıyor olması ve bu durumun ekonomide kötü sonuçlara yol açması, 3167 sayılı Kanunu’nun çek kullanımı ve güvence konusunda genel başarıyı yakalayamaması, yeni kanunun sağlıklı çek kullanımına dair yöntem ve önlemler içermesi, kara para aklanması yöntemiyle terörün finanse edilmesi konusunda çekin dışarda tutulmak istenmesi ve vergi kaçırmanın önüne geçilmesi arzu edilmiştir⁸⁴.

“3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”un ardından “5941 sayılı Çek Kanunu” yürürlüğe girmiş ve bu kanunun yürürlüğe girmesiyle ilk olarak karşılıksız çek düzenleme suçuna yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. 5941 sayılı Kanun’a göre çekle ilgili karşılıksız işlemi yapılmasına sebep olan kişi, hamilin şikayeti üzerine adli para cezası ve idari yaptırım ile cezalandırılır. Karşılıksız çek düzenleme suçuna yönelik tüm kanuni düzenlemeler güvenlik, koruma, çeki prestijli bir ödeme aracı olarak tutma, uygulamada çıkan olumsuzlukları en aza indirmeye amacını taşımaktadır. 5941 sayılı Kanun’la getirilen; çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ve üstelik bu yasakların tüzel kişilerde yetkili ve yönetimde bulunan kişiler ile özel kişilerin yetki verdiği kişilere de uygulanması çekle ilgili tüm tarafların bu hükümlere tabi olmasına yol açmıştır.

Bahsi geçen gerekçeler doğrultusunda, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”un karşılıksız çekin

⁸⁴ ÇELEBİ, sf. 142-144.

cezasını öngören 16. maddesinde yapılan değişiklikler bir türlü sorunları çözmemiş ve “4814 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile karşılıksız çeki ilişkin cezai yaptırım,⁸⁵ ağır para cezasına dönüşmüş; hapis cezası ise mükerrerler için öngörülmüştür.⁸⁶

Çek uygulamasındaki eksik ve aykırılıkları düzeltmek amacıyla T.B.M.M. gündemine gelen Çek Kanunu tasarısı kabul edilerek 20.12.2009 tarihinde yayımlanan “5941 sayılı Çek Kanunu”, 27438 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5941 sayılı Kanunun açıkça düzenlemediği konularda ise yine T.T.K.’nın çeklerle ilgili maddelerinin uygulanması öngörülmüştür.

Çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun önlenmesi adına Türk mevzuatında çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. “3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”da karşılıksız çek suçuna hapis cezası getirilmesi ekonomik bir suça özgürlüğü kısıtlayan bir ceza verilmesi gibi pek çok nedenle eleştirilmiş, “5941 sayılı yeni Çek Kanunu”nda da bu düzenleme kaldırılmıştır.

Adli para cezasıyla başlayan karşılıksız çek suçunun müeyyidesi, çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı ve çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunu gerçekleştiren düzenleyeni değil hesap sahibini esas alır. Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunu gerçekleştirenin tüzel kişi olması durumunda yönetici ve/veya temsilcilerine de aynı idari yaptırımlar uygulanır. Böylece ekonomik suça ekonomik cezalar verilirken suçun ciddi bir yaptırıma tabi olması, caydırıcı nitelik taşımıştır. “5941 sayılı Çek Kanunu”nda dikkat çeken en önemli hususlardan biri de bankalara çekler konusunda getirilen yasal zorunluluklardır. Hamilin korunması, kayıt dışı ekonomiyi engellemek ve kayıt altına almak, vergi kaçakçılığını önlemek gibi önemli amaçlar doğrultusunda bankaların yükümlülükleri artırılmıştır.

⁸⁵ 4814 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, madde 14.

⁸⁶ GÜRSES, sf. 9-10.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK VE HUKUKİ YAPTIRIMLARI

2.1. Karşılıksız Çek Kavramı

Karşılıksız çek, T.T.K. 783. maddesinde, Çek Kanunu'nun m.2/10, m.3/2-3-4-5-6, m.5, m.6, m.7/4-6-7-10 fıkralarında düzenlenmiştir. Karşılıksız çek; çekin süresi içinde ibraz edildiğinde, çek hesabında çek bedelini ödemeye yetecek tutarda nakit veya kredinin olmaması nedeniyle ödenmemesi ve bu durumun tespit edilmesi ile ortaya çıkar.⁸⁷ Bu çerçevede, bir çekin karşılıksız sayılabilmesi için bazı unsurların varlığı gerekmektedir. Bunlardan birincisi, çekin kanunda öngörülen şekli unsurları taşımasıdır. Bir başka deyişle çek hükmünde olmasıdır.⁸⁸ Zorunlu unsurlardan birini ve alternatif unsurlardan en az birini içermeyen senet çek sayılmaz (T.T.K. m.781) ve bu senet için karşılıksızdır işlemi yapılamaz.⁸⁹ İkinci bir unsur ise, çekin kanuni ibraz süresinde çek hesabının bulunduğu muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine ya da takas odasına yetkili hamilce ibraz edilmesidir.⁹⁰ Üçüncü unsur, çek bedelinin tamamının ya da kısmen karşılığının çek hesabında mevcut olmamasıdır.⁹¹ Dördüncü unsur ise, T.T.K. m. 808'de gösterilen usullerden biri ile çekin karşılığının ödenmeme işleminin tespit edilmesidir. Çekin karşılıksız olduğu, muhatap banka ya da takas odasının, çekin süresinde ibraz edildiği halde karşılığının olmadığına ilişkin yazılı beyanıyla veya resmi bir belgeyle (noter aracılığıyla ödememe protestosu) tespit edilir. ÇekK. m.3/4 uyarınca ibraz günü de gösterilerek çekin arka yüzüne yazılmış ve tarih belirtilen bir beyan ya da takas odasının çekin ibraz gününde teslim edildiği halde ödenemediğinin tespitini içeren bir beyan gerekmektedir. Uygulamada genellikle muhatap bankanın beyanı ile bu tespit yapıldığı görülür. Anayasa Mahkemesi de bir

⁸⁷ GÖLE / BOZER, sf. 428.

⁸⁸ PULAŞLI, sf. 393.

⁸⁹ PULAŞLI, sf. 393.

⁹⁰ GÖLE / BOZER, sf. 429.

⁹¹ GÖLE / BOZER, sf. 429.

kararında karşılıksız çek düzenleme eyleminin çek üzerine “karşılıksızdır işlemi”nin yapılması ile meydana geldiğini belirtmiştir.⁹²

Karşılıksız çekin söz konusu olması için en temel gerekliliklerden biri çekin ödenmemesidir. Bir çek yaprağının karşılığının tamamen veya kısmen mevcut olmaması durumunda muhatap banka tarafından yasal garanti tutarının ödenmesi sonucunda çek bedelinin tümü hamile ödenmişse bu çek hukuken karşılıksız çek sayılmaz (ÇekK. m.3/2). Ancak yasal garanti tutarının ödenmesi halinde çekin kısmen karşılıksız kaldığı durumlarda, karşılıksız kalan kısım için karşılıksızdır işlemi yapılır.⁹³

Karşılıksız çek durumunda hamil, kambiyo senetlerine ilişkin özel takip usullerine göre düzenleyen ile birlikte başvuru borçlularına da başvurulabilir.⁹⁴ Çekin muhatap banka tarafından ödenmesi halinde karşılıksızlık söz konusu olmadığından hamil, karşılıksız çekle ilgili hukuki yola gidemez.⁹⁵ Bununla birlikte karşılıksız çekle ilgili önemli hususlardan biri de, her ödemededen kaçınmanın karşılıksızlık kapsamına girmeyeceğidir. Bazı konularda muhatap banka ödemededen kaçınabilir veya ödemededen kaçınma muhatap için zorunluluk arz edebilir. Örneğin; karşılığı hesapta bulunsa dahi hukuken geçerliliği olmayan bir çeki banka ödemeyecektir. Benzer bir şekilde emre yazılı çeklerde meşru hamilin, nama yazılı çeklerde gerçek hak sahibinin ibrazı yapan kişi olması gerekir. İbrazı yapanın yetkili kişi olmaması da bankanın ödemekten kaçınmasına neden olur. Bu ve benzeri durumlar karşılıksız çek kavramı içerisinde değerlendirilmez. İbraz süresi geçirilmiş bir çek de muhatap banka tarafından ödenmeyecektir ve bu durumda karşılıksız çeker yol açmaz.⁹⁶ “5941 sayılı Çek Kanunu”na göre ileri bir tarihe yazılmış çeklerde ödeme günü gelmeden ibraz edilen ve hesapta karşılığı bulunmayan çek, hukuken karşılıksız çek sayılmaz ve bu çekle ilgili olarak yasal takip veya kovuşturma sürecine gidilemez (ÇekK. Geçici Madde

⁹² Anayasa Mahkemesi 2016/191 E. 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, S.30206)

⁹³ GÖLE / BOZER: sf. 441.

⁹⁴ GÖLE / BOZER: sf. 433.

⁹⁵ KESKİN: sf. 17.

⁹⁶ FIRAT, Ceren: Türk Hukukunda Karşılıksız Çek, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara 2007, sf. 25-26.

3/5); bu çekle ilgili yasal takip ve kovuşturma sürecine gidilebilmesi için çekin yasal ibraz süresinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 783. maddesinde; “Bir çekin düzenlenmesi için, muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır” ibaresi bulunur. Bu noktada, karşılık kelimesi, çekin içerdiği tutarın çek hesabında bulunması veya hesap sahibinin yetkisi altında olması durumudur.

Karşılıksız çek, bankada çek bedelinin bulunmaması veya kısmi biçimde bulunması durumlarının yanı sıra çekin keşide edildiği banka hesabının kapanmış olması halinde de söz konusu olur (ÇekK. m.2/10) ve karşılıksızlık prosedürü uygulanarak hamilin talebiyle çek üzerine ibraz tarihi, karşılıksızlık durumu yazılarak banka yetkilisi tarafından imzalanır. Yürürlükte olan Çek Kanunu 5/1. fıkrası, karşılıksız çek keşide etmeyi değil süresi içinde ibraz edilen çekin karşılıksız çıkması durumunu cezai yaptırıma tabi tutar.

Bir çekin karşılığının bulunmaması farklı şekilde gerçekleşebilir.⁹⁷ İlk olarak düzenleyenin çek hesabında, çek bedelini karşılayacak tutar ibraz edildiği tarihte bulunmamalıdır; çeki düzenleyen kişinin muhatap bankada hatta aynı şubedeki başka bir hesabında mevduatının bulunması önemli değildir, muhatap bankanın virman yetkisi yoksa çek, yine ödenemeyecektir. Düzenleyenin çek hesabı üzerinde üçüncü bir kişi adına haciz ya da “ihtiyati tedbir” kararı var ise çek yine ödenemeyeceğinden karşılıksız kalır. Bu durumda cezai yaptırım farklı işler. Kanımızca düzenleyen banka hesabı üzerinde ihtiyati tedbir olduğundan haberdar değilse pişmanlık hakkından faydalanır, ancak ihtiyati tedbir konusunda bilgisi olduğu halde çek düzenlemişse dolandırıcılık suçuyla suçlanabilir.

Hukuken geçerli ve süresinde ibraz edilen bir çekin, düzenleyenin hesabında çek bedelinin tamamını ödeyecek yeterli tutar olmaması, hesapta karşılığı

⁹⁷ ÖZTAN, sf. 296-297.

bulunmasına rağmen hesap üzerinde haciz veya ihtiyati tedbir kararının olması, hesabın kapanmış olması ve hesabın banka lehine rehnedilmiş olması gibi nedenlerle hamile ödenememesi karşılıksız çeke yol açar. Yetkili hamilin bu hakkını düzenleyene bağlı nedenlerle tahsil edememesi hukuki ve cezai yaptırımını gerekli kılar.⁹⁸

“5941 sayılı Çek Kanunu’nun yürürlüğe girdiği yıl olan 2009’dan 2015 yılına kadar Türkiye’de hakkında karşılıksız işlemi yapılan çeklerin miktarı, yeni Çek Kanunu’nun etkinliği bakımından önemli bir göstergedir. Bu yıllar arasında, hakkında karşılıksız işlemi yapılan çeklerin toplam çeklere oranı sırayla; 2009 yılında yüzde 6,7, 2010 yılında yüzde 4,1, 2011 yılında yüzde 2,8, 2012 yılında yüzde 4,5, 2013 yılında yüzde 3,5, 2014 yılında yüzde 2,9 ve 2015 yılında yüzde 3,4 olmuştur. 2018 Ocak - 2018 Eylül döneminde, muhatap bankalara ibraz anında karşılıksız çıkan, 37 bin düzenleyene ait 332 bin adet çekin toplam tutarı 17 milyar Türk Lirasıdır; yalnız karşılıksız işlemi yapılan 22 bin düzenleyene ait toplam 3 milyar Türk Lirası tutarındaki 69 bin adet çek daha sonra ödenmiştir.

2017 yılın aynı dönemine göre, karşılıksız işlemi yapılan çeklerin tutarı yüzde 34 artarken, düzenleyen sayısı yüzde 11, karşılıksız çek sayısı ise yüzde 1 gerilemiştir. Bununla birlikte karşılıksız işlemi yapılan çek adedinin ibraz edilen çeklere oranı yükselmiştir.

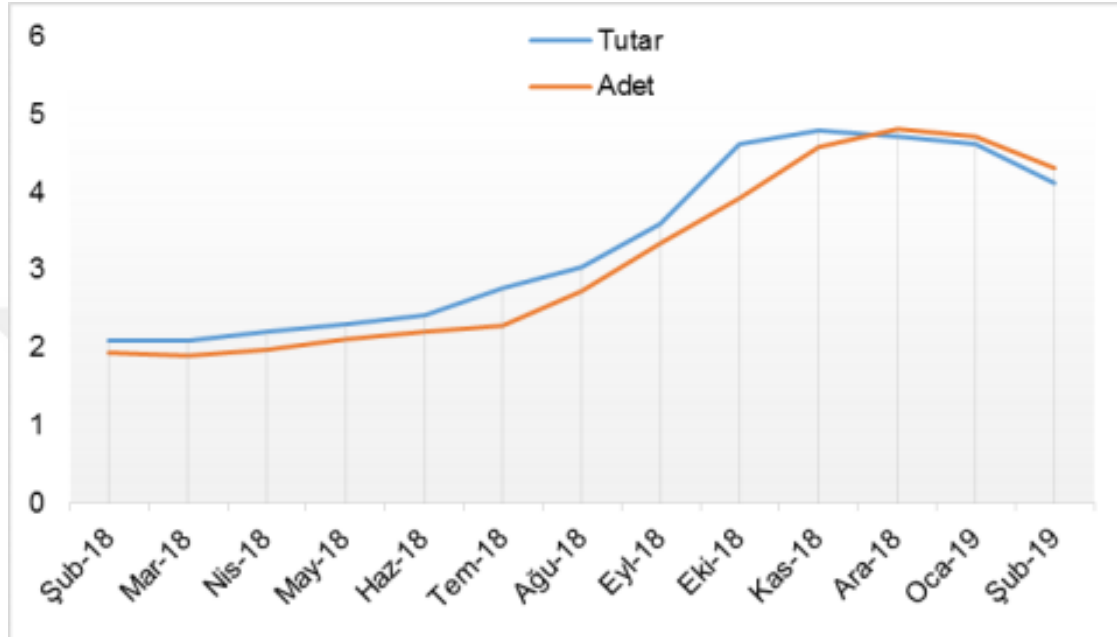
2018 Eylül ayında, karşılıksız işlemi yapılan çeklerin bankalara ibraz edilen çeklere oranı; tutar olarak 2017 yılının aynı dönemine göre 1,7 puan artarak yüzde 3,6, adet olarak ise 1,4 puan artarak yüzde 3,3 olmuştur. 2018 yılı içerisinde 509 bin düzenleyene ait 15 milyon adet çekten, ibraz edilen 670 milyar Türk Lirası tutarındaki çeklerin 17 milyar Türk Liralık kısmına karşılıksız işlemi yapılmıştır.⁹⁹

2019 yılı Ocak ve Şubat aylarında karşılıksız çıkan 24 bin düzenleyene ait 135 bin adet çekin toplam tutarı 6,4 milyar Türk Lirası olmuştur. Karşılıksız işlemi yapılan 8 bin düzenleyene ait toplam 617 milyon Türk Lirası tutarındaki 14,5 bin adet çek daha

⁹⁸ ÜLGEN, Hüseyin / HELVACI, Mehmet / KENDİGELEN, Abuzer, KAYA, Arslan: Kıymetli Evrak Hukuku, 10. Baskı, On İki Levha Yayıncılık. İstanbul 2015, sf. 277.

⁹⁹ Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi İktisadi İşletmesi, https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1512/Cek_Bilgileri-Eylul_2018.pdf

sonra ödenmiştir. Geçen yılın aynı dönemine göre, karşılıksız işlemi yapılan çeklerin tutarı yüzde 99, çek adeti yüzde 86 ve tekil düzenleyen sayısı ise yüzde 66 artmıştır.”¹⁰⁰ Kanımızca bu artışın sebebi 2018 yılı Temmuz-Ağustos-Eylül aylarında döviz kurunun aniden yükselerek ticaret hayatını olumsuz etkilemesidir.

Şekil 2.1: 2018-2019 Yılları Arası Karşılıksız Çıkan Çeklerin Bankaya İbraz Edilen Çeklere Oranı

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi İktisadi İşletmesi, İstatistikler, 05 Nisan 2019.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi İktisadi İşletmesi'nin verilerine göre 5941 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizdeki karşılıksız çek sayısı azalmıştır. Kanımızca karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin bir kısmının, sonradan ödenmiş olması 5941 sayılı Kanun'un kısmen de olsa çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesinin önüne geçtiğinin ve yetkili hamilin alacağına kavuşması için bir takım önlemler alındığının göstergesidir.

¹⁰⁰ Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi İktisadi İşletmesi, https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1712/Cek_Bilgileri-Subat_2019.pdf

2.1.1. Çek Hakkında Karşılıksız İşlemi Yapılabilmesinin Şartları

Çekin karşılıksız işlemine sebebiyet verme suçunun oluşması için birtakım şartların bir arada olması gerekir. Çekin karşılıksız işlemine sebebiyet verme suçunun oluşumunda ilk olarak hukuken geçerli bir çekin varlığı şarttır. Zira çek niteliğinde olmayan bir belge, Çek Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'na konu edilemez. Diğer bir şart, çekin ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekliliğidir. İbraz süresinden önce veya ibraz süreleri geçtikten sonra ibraz edilen çekler, karşılıksız işlemine tabi olmaz. Çek, yetkili hamil tarafından muhatap bankaya ibraz edilmelidir aksi halde çekin karşılıksız işlemi gerçekleştirilemez. Karşılığı tahsil edilemeyen bir çekin, karşılıksız çek düzenleme suçu oluşturması için hesapta karşılığı bulunmadığı için ödenememesi ve bu ödenememesinin tespiti de gerekmektedir. Karşılıksız işleminin ibraz günleri içinde tespit ettirilmesi suçun ispatı ve yasal prosedürün uygulanması için ön koşuldur. Bu konuda en son şart ise objektif sorumluluk ilkesi gereği düzenleyenin karşılıksız çek keşide etmede kusur veya kastının bulunmamasıdır.

2.1.1.1. Hukuken Geçerli Bir Çekin Varlığı

Bir çekin karşılıksız işlemine tabi tutulabilmesi için her şeyden önce hukuken geçerli sayılan bir çek bulunmalıdır. Bir çekin hukuken geçerli olmasındaki en temel şart, T.T.K.'da belirtilen şekil şartlarının tamamını taşıyor olmasıdır. Çekin kanunen zorunlu şekil şartları hatırlanacak olursa, T.T.K.'nın 780. maddesinin a,b,c,e,f,g,h bentlerindeki zorunlu unsurların tamamı ile T.T.K. 781.maddenin 2. ve 3. fıkralarında belirtilen alternatif unsurların en az birini içeren çek, hukuken şekil şartlarına uygun sayılır.¹⁰¹ Bu unsurların birini bile eksik barındıran senet çek sayılmaz ve karşılıksız işlemi de yapılamaz. O halde bir çek için karşılıksız işlemi yapılabilmesi için çeke ilişkin zorunlu unsurların tamamı ile alternatif unsurların en az birinin çekte bulunması gerekir.¹⁰²

T.T.K. 780. maddede öngörülen zorunlu unsurların tamamı ile T.T.K. 781. maddede öngörülen iki alternatif unsurdan birini içeren fakat Çek Kanunu'nda (m.2, f.7/a-d bent) belirtilen çeke yazılması gereken unsurlardan biri ya da birkaçını içermeyen

¹⁰¹ PULAŞLI, sf. 393.

¹⁰² SALARVAN, sf. 9.

senet de çek hükmündedir. Çek yaprağı üzerinde düzenleyen kişinin imzasının bulunması da zorunlu unsurlar arasında yer alır (T.T.K. m.780/1-f). İmza elle atılmalıdır, çekte imzanın bulunması ve ıslak imzalı olması T.T.K.'nın 1526. maddesinde açıkça belirtilmiş olan zorunlu bir şarttır. Bu maddeye göre; çek, bono, poliçe, makbuz senedi, varant ve kambiyo senedine benzerlik gösteren senetler, güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Bu nedenle, çekin hukuken geçerli olması için düzenleyenin ıslak imzasını taşıması zorunludur.¹⁰³ Sonuç olarak karşılıksızlık işlemlerinin uygulanabilmesi için Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen zorunlu unsurların tamamının çekte bulunması gerekir. Bu unsurların biri bile eksik olsa çek hukuken geçersiz sayılır ve karşılıksız işleminin getirdiği cezai müeyyideler uygulanamaz.¹⁰⁴

Uygulamada adında çek ibaresi bulunan fakat çek mahiyeti taşımayan senetlere rastlanır. Seyahat çekleri, posta çekleri, emekli çekleri vb. senetler çek olarak kabul edilmez; çünkü bir senedin çek niteliği taşıması T.T.K. 780-781. maddelere uygunluğu ile tayin edilir. Türk Ticaret Kanunu'ndaki şartları taşıyan senetler çek sayılır. Bu nedenle karşılıksız işlemine konu olacak senedin de kanunen belirtilen şartlara uyması başka bir deyişle bu şartları üstünde taşıması gerekir.¹⁰⁵ Kanunda belirtilen şartları taşımadığı için hukuken geçerli olmayan ve banka tarafından ödenmeyen çeklerde, banka, açıklama olarak karşılıksız ibaresini değil, çekin hukuken eksik unsur taşıdığını yazar. Ayrıca çek niteliği taşımayan bir evraka bankanın karşılıksız işlemi yapması durumunda banka, bu işlem nedeniyle düzenleyenin uğrayacağı maddi ve/veya manevi zararı karşılamakla yükümlü olur.¹⁰⁶ Burada düzenleyenden kasıt, gerçek kişilerde hesap sahibi, tüzel kişilerde ise; tüzel kişi adına çek düzenleyen kişidir. Kurucu unsurlarında eksiklik bulunan senet çek sayılmaz ve karşılıksız işlemi yapılmaz. Böyle durumlarda Çek Kanunu veya T.T.K.'nın cezai şartlarının uygulanamaz; eğer şartları varsa dolandırıcılık suçu kapsamındaki hükümler uygulanabilir.¹⁰⁷

Türk Ticaret Kanunu'nun 780. maddesinde bir çekin hukuken geçerli olabilmesi için taşıması gereken şekil şartları hüküm altına alınmıştır. Bahsi geçen

¹⁰³ PULAŞLI, sf. 404.

¹⁰⁴ BAHTİYAR, Mehmet: Kıymetli Evrak Hukuku, 14. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2016, sf. 175-176.

¹⁰⁵ ÖZTAN, sf. 295.

¹⁰⁶ GÖLE / BOZER, sf. 429.

¹⁰⁷ ÇELEBİ, sf. 164-166.

hükümlere göre bir çek üzerinde; çek kelimesi, muhatap bankanın ticaret unvanı, ödeme yeri, düzenlenme tarihi, düzenleyenin imzası, banka tarafından verilen seri numarası, karekod bulunmasının yanı sıra; çek kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi hususunda havaleyi ihtiva etmelidir. Bir çekin şeklen geçerli olabilmesi için bu hükümlere uyması yasal zorunluluktur.

Türk Ticaret Kanunu düzenlemeleri çek hukuku açısından kurucu hüküm niteliğindedir; ancak 5941 sayılı Kanunda da çekin şekil şartlarına ilişkin birkaç düzenleme bulunur. “5941 sayılı Çek Kanunu”nda belirtildiği üzere; tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline yazılacak çekler açıkça ayırt edilebilecek şekilde bastırılmalıdır. “5941 sayılı Çek Kanunu”na göre; çek hesabının numarası, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, hesap sahibi tüzel kişi ise adı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası, çekin basıldığı tarih her bir çek yaprağında bulunması gereken unsurlardır. Çek Kanunu kapsamında çeklerin şekil şartına yönelik düzenleme bulunsa da karışıklığa neden olmaması açısından, 5941 sayılı Kanunda öngörülen hükümlere uygun olmayan; fakat T.T.K. açısından geçerli bir çekin hukuken geçerli olacağı belirtilmiştir (ÇekK. m.2/9). Görülüyor ki, kanun koyucu, çekin hukuki geçerliğinin tespitinde T.T.K. hükümlerini esas almıştır. O halde bir çek, Çek Kanunu’nun 2. maddesine aykırı düzenlenmiş olsa dahi T.T.K. madde 780 ve 781 kapsamındaki hükümlerde belirtilen unsurları taşıyorsa hukuken geçerli sayılacaktır.¹⁰⁸

Çeki ödemekle sorumlu olan muhatap bankanın ticaret unvanının yazılı olması çekin geçerlilik şartlarından biridir. Muhatap bankanın çekte gösterilmesinde ilk akla gelen çek hesabının bulunduğu bankadır; ancak, kanunda muhatap olarak birden fazla bankanın gösterilmesinde açıkça bir engel bulunmamaktadır; ancak T.T.K. 780/1-c. bendinde “çek; ödeyecek kişinin, “muhatapın” ticaret unvanını içerir” hükmü yer almaktadır. Sonuç olarak, çekin şekil şartları bu konuda işlevsellik göstererek böyle bir sorunun yaşanmasına engel olur. Hatırlanacağı gibi “5941 sayılı Çek Kanunu” kapsamında çek defterinde bulunan her bir çek yaprağında, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin gösterilmesi zorunludur. “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu”nun 782.

¹⁰⁸ YILDIRIM / ÇETİNTÜRK, sf. 3463-3464.

maddesi gereği çekle ilgili muhatap ancak bir banka olmak zorundadır. Bazı ülkelerde muhatap bir gerçek kişi dahi olabilmektedir. Kanun koyucu bu konuda çekin ödeme yerinin Türkiye'de ayrıca bir kanuna tabi olmaması açısından muhatap yetkisini yalnızca bankalara vermiştir. Bu nedenle çek üzerinde muhatap bankanın unvanının yer almaması çeki hukuken geçersiz kıldığı gibi çekle yaratılan havale ilişkisinden bahsetmek de mümkün olmamaktadır. Sonuç olarak, çek üzerinde muhatap bankanın unvanının yer almaması halinde senet, delil başlangıcı niteliği kazanacaktır.

2.1.1.2. Çekin Süresinde İbraz Edilmesi

Çek, yasal ibraz süresinde muhatap bankaya ibraz edilmeli ve ödemesi talep edilmelidir.¹⁰⁹ Bu nedenle kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilen fakat tahsil edilemeyen çekler, karşılıksız işlemine tabidir. Çekin süresinden önce erken ibrazında muhatap banka tarafından hiçbir işlem yapılmayarak çek hamiline iade edilir (ÇekK. geçici madde 3/5). Bu konuda çekin ibraz süresine ilişkin bir diğer tarih de T.T.K. 796. maddede belirtilen ibraz süreleridir. Çekin kanuni ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibrazı gerekir. Üzerinde yazan düzenlenme tarihine göre muhatap bankaya ibraz edilen fakat tahsil edilemeyen çekler karşılıksız işlemine tabidir ve hamilin şikâyeti üzerine bu duruma sebep olan kişi ya da kişilere bin beş yüz güne kadar adli para cezası uygulanabilir.¹¹⁰

Çekte vade olmaz, vade yazılmışsa yazılmamış sayılır (T.T.K. m.795). Çekte düzenlenme gününün ileri bir tarih olarak belirlenerek çekte vade uygulamasının engellemesi amacıyla, T.T.K. m. 795/2. fıkrası ile çekin düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilmesi halinde çekin ibraz günü ödeneceği belirtilmiştir. Ancak bu düzenleme, zımni olarak düzenleme gününü gerçek düzenlenme tarihi olarak değil de ileri bir tarih olarak düzenlemesine imkân vermektedir.¹¹¹

T.T.K. 795/1. fıkrasına göre çek görüldüğünde ödenir. Başka bir deyişle çekte vade olmaz. 28.02.2009 tarih ve 27155 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile "3167 sayılı

¹⁰⁹ PULAŞLI, sf. 395.

¹¹⁰ PULAŞLI, sf. 405.

¹¹¹ GÖLE, Celal: Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989, sf. 72.

Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”a geçici bir madde eklenmiş ve “31.12.2009 tarihine kadar çeklerin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, ödenmek üzere muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” denilmiştir. Bu madde ve T.T.K. m.795/2 ile vadeli çek uygulamasına müsaade edilmiştir.¹¹² Düzenleme tarihinden önce ibraz yasağı sürekli olarak ileri tarihe uzatılmıştır. Son olarak 5941 sayılı Çek Kanunu düzenlenme tarihinden önce ibrazının geçersiz olacağı kuralı geçici madde 3/5 ile varlığını sürdürmüş, bu maddedeki son tarih 31.12.2017 olarak belirlenmiştir. Ancak bu tarih de 05.12.2017 tarihli ve 30261 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 100. maddesi ile 31.12.2020 tarihine kadar uzatılmıştır. Dolayısıyla bu son düzenlemeye göre 31.12.2020 tarihine kadar TTK m.795/2 uygulanmayacak, çekin düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde muhatap banka tarafından işlem yapılmayarak çek iade edilecektir.¹¹³

Dolayısıyla günümüzde ileri tarihli çeklerin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihinden önce ibrazı mümkün değildir (ÇekK. Geçici madde 3/5) fakat ibraz günü gelemeyen çekin ibrazında karşılığı yok ise karşılıksız işlemi yapılması mümkün değildir. O halde bir çek ileri tarihli ise kanunda belirtilen sürelerde ibraz edilmelidir.

Kanunda bildirilen sürelerden sonra ibraz edilen çekin ibraz süresi (T.T.K. m.796) geçmiş olacağından karşılıksız işlemleri uygulanamaz.¹¹⁴ Kanunda çekin ibraz süreleri şu şekilde düzenlenmiştir (T.T.K. m.796/1-2-3). Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay, ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır. Bu süreler, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar.

¹¹² BAHTİYAR, sf. 134.

¹¹³ PULAŞLI, sf. 294.

¹¹⁴ ÖZTAN, sf. 296.

İbraz sürelerinin hesaplanmasında süre içinde bulunan tatil günleri de süreye dahil sayılır. Yalnızca çekin son ibraz günü tatil gününe denk geliyorsa ibraz süresi, tatil gününü takip eden ilk iş gününe uzar (T.T.K. m.816). Çekin ibraz sürelerinin düzenlenme tarihini takiben başlaması emredici nitelikte bir düzenlemedir. Çeki düzenleyen kişi, çek üzerine işleyeceği bir kayıtla ibraz sürelerini uzatamaz, kısaltamaz ve değiştiremez.

Bir çekin, geçerli işleme tabi olabilmesi için T.T.K. m. 796 ile Çek Kanunu m.3/1 hükümlerine uygun biçimde, hesabın bulunduğu şube veya muhatap bankanın herhangi bir şubesine ya da takas odasına ibraz edilmelidir.¹¹⁵ İbraz süresine uygun biçimde ibraz edilen çekin muhatap bankada karşılığı bulunmuyor ise karşılıksız işlemleri uygulanır ve bu koşulla karşılıksızlık suç teşkil eder.

Hamilin, çekinin karşılıksız kaldığı gerekçesiyle yasal prosedürü başlatabilmesi için süresi içinde muhatap bankaya ibraz ettiği çekin, ödenmediğini T.T.K. m.808 kapsamında bulunan yollardan biriyle tespit ettirmesi gerekir.¹¹⁶ Bu tespitin de ibraz süreleri içinde olması kanunda belirtilmiştir. Çekin ibrazı kanunda belirtilen sürelerin son gününde yapılmış ise karşılıksızlık tespitini takip eden ilk iş gününde yapılabilir.¹¹⁷ İbraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çeklerin muhatap bankada karşılığı olmasa bile cezai yaptırım yoktur. Antalya Bölge Adliye Mahkemesi'ne göre karşılıksızdır işlemi, ibraz tarihinde gerçekleştiğinden suçun meydana geldiği tarih ibraz tarihidir.¹¹⁸ GÖLE/BOZER'e göre suçun meydana geldiği tarih, ibraz süresi içinde çekin karşılığının muhatap bankada kısmen veya tamamen bulunmadığının tespit edildiği tarihtir.¹¹⁹

Çeki düzenleyen ve ilk hamil karşılıklı olarak, çekin düzenlenme tarihini ileri yazarak ibraz süresini değiştirebilirler. Bununla birlikte, aynı mantıkla, çekin düzenlenme yeri ile ödeme yeri farklı gösterilerek ibraz süresinde değişiklik yaratılabilir. Koşullar her ne olursa olsun bir çek, ibraz süreleri içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir. Çek

¹¹⁵ GÖLE / BOZER, sf. 429.

¹¹⁶ ÖZTAN, sf. 296.

¹¹⁷ ÜLGEN / KENDİGELEN / HELVACI / KAYA, sf. 280.

¹¹⁸ Antalya B.A.M. 10.CD, 19/10/2017, 2017/2788E. 2017/2873K. Sayılı ilamı.

¹¹⁹ GÖLE / BOZER, sf. 428.

hesabının bulunduğu şube, çek yaprağı üzerinde belirtilir; ancak bu şubeye ibrazın yapılması zorunlu değildir. İlgili bankanın herhangi bir şubesine süresi içinde çekin ibraz edilmesi de geçerli bir ibrazın hüküm ve sonuçlarını meydana getirir (ÇekK. m.3). Aynı şekilde çek, muhatap banka yerine takas odasına ibraz edilirse de geçerli bir ibrazın hüküm ve sonuçlarını doğurur (T.T.K. m.789).

2.1.1.3. Çekin Yetkili Hamil Tarafından İbraz Edilmesi

Çekin nakdi karşılığının alınabilmesi için meşru hamilinin muhatap bankaya süresi içinde çeki ibraz etmesi gerekir. Çeki ibraz etmeye yetkili hamil meşru hamildir. Meşru hamil, T.T.K.'nın 686 ve 790.¹²⁰ maddelerine göre belirlenir. Çek eğer bir takas odasına ibraz ediliyor ise yine aynı esas geçerlidir.¹²¹ Bahsi geçen çekin muhatap bankaya ödeme talebiyle ibrazı kesinkes yetkili hamil tarafından yapılmalıdır.¹²² İbraz, meşru hamil tarafından yapılır ve meşru hamil ilgili yasal şartlara göre belirlenir. Bu yasal şartlar kıymetli evrak hukuku esaslarıdır.^{123,124}

Nama yazılı çeklerde yetkili hamil, çek üzerinde lehtar olarak adı yazılı olan veya onun hukuki halefi olduğunu kanıtlayan kişilerdir, emre yazılı çeklerde yetkili hamil, muntazam bir ciro zincirine göre hamil olduğu anlaşılan kişidir, Son olarak hamiline yazılı çeklerde yetkili hamil ise muhatap bankaya ödeme için ibrazda bulunan kişidir.¹²⁵

2.1.1.4. Çekin Karşılıksız Olduğu Gerekçesiyle Ödenmemesi

Hukuken geçerli bir çeki yetkili hamili, süresi içinde muhatap bankaya ibraz etmiş ancak çek karşılığını tahsil edememiş ise karşılıksız işlemi yapılır. Karşılıksız işlemi, kısmi ya da tamamen olabilmektedir. İzlenecek yasal prosedür bu iki seçeneğe göre değişir. Çünkü bu gibi durumlarda hamilin kısmi ödemeyi kabul edip etmemesi

¹²⁰ T.T.K. m.790 “Cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır. Çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir ciro izlerse, bu son ciroyu imzalayan kişi çeki beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır.”

¹²¹ ÖZTAN, sf. 296.

¹²² GÖLE / BOZER, sf. 429.

¹²³ FIRAT, sf. 60.

¹²⁴ KESKİN, sf. 67.

¹²⁵ GÖLE / BOZER, sf. 377 - 378.

belirleyici unsurdur (ÇekK. m.3/5-6). Bu konuda en önemli nokta, karşılıksız kalan kısmın tutarıdır. Karşılıksız kalan tutarın belirlenmesiyle ilgili detaylı düzenlemeler mevcuttur. Karşılıksız işlemi hamilin talebiyle gerçekleşir (ÇekK. m.3/4).¹²⁶ Karşılıksız işlemi doğrultusundaki açıklamalar, çekin arka yüzüne veya çekte yer kalmamış ise alonj üzerine muhatap banka tarafından yazılır. Hamilin imzası bu işlemde önemlidir; çünkü hamil, imzadan imtina ederse karşılıksız işlemi yapılamaz. Karşılıksız işlemi çerçevesinde çek üzerine yazılacak açıklamada “ibraz tarihi, hesap durumu, bankanın hukuken ödemekle yükümlü olduğu tutar, çeki ibraz eden gerçek kişinin adı-soyadı ve kimlik numarası, çeki ibraz eden tüzel kişi ise bu durum açıklamada belirtilir. Bankanın yasal olarak ödemek zorunda olduğu tutar düşüldükten sonra karşılıksız kalan çek tutarı da açıkça yazılır.”¹²⁷

Çekin, karşılığı bulunmadığı için ödenmeyen kısmı çok küçük de olsa hamil kısmi ödemeyi kabul etmeme hakkına sahiptir.¹²⁸ Karşılıksızlık işlemleri 5941 sayılı Çek Kanunu’nda 3/2 maddesinde düzenlenmiştir. Karşılıksız işlemi çek bedelinin tamamından oluşmaz. Zira, kanunen bankanın hamile ödemekle yükümlü olduğu bir tutar vardır ve bu tutardan arta kalan kısma karşılıksız işlemi uygulanır (ÇekK. m.3/2).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından çıkarılan ve 12 Ocak 2019 tarihli ve 30653 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ (SAYI: 2010/2)’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (SAYI: 2019/1)’de bankaların sorumlu oldukları karşılıksız çeklerin üst tutarı, 28 Ocak 2019 tarihinden geçerli olmak üzere 1.600. TL’den 2.030 (iki bin otuz) Türk Lirasına yükseltilmiştir.

Bu durumda, Çek Kanunu’nun 3/3. fıkrası gereğince muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, yasal süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için;

a) Karşılığının bulunmaması halinde;

¹²⁶ GÖLE / BOZER, sf. 436.

¹²⁷ PULAŞLI, sf. 405-406.

¹²⁸ ÖZTÜRK, sf. 33-34.

- 1) Çek bedeli iki bin otuz Türk Lirası veya üzerinde ise iki bin otuz Türk Lirası,
 - 2) Çek bedeli iki bin otuz Türk Lirasının altında ise çek bedelini,
- b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde,
- 1) Çek bedeli iki bin otuz Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı iki bin otuz Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı,
 - 2) Çek bedeli iki bin otuz Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak iki bin otuz Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür.

Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir.¹²⁹ Bu kredi sözleşmesinin geriye dönülemeyecek nitelikte olması muhatap banka ve hesap sahibinin sözleşmeyi feshedemeyecekleri anlamındadır.¹³⁰ İbraz süresi içinde çekin karşılığının bulunmaması halinde, muhatap banka tarafından ödemekle yükümlü olunan tutar asgari olarak belirlendiğinden ve her bankanın kredi limitini belirleme serbestisi olduğundan taraflar arasında yapılacak gayri nakdi kredi sözleşmesi ile bu konuda daha yüksek tutarların da belirlenmesi mümkündür.¹³¹

Çek Kanunu geçici madde 3/5. ile 31.12.2020 tarihine kadar, çekin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihinden önce muhatap bankaya yapılan ibrazı geçersiz kılındığından, muhatap bankanın asgari tutarı ödeme yükümlülüğü yalnızca düzenleme tarihine göre yasal süresinde ibraz edilen çek için söz konusudur.

Çek Kanunu 3/3. fıkrasındaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirtilen fiyat endekslerindeki yıllık değişmeler göz önünde tutularak Türkiye

¹²⁹ ÇekK. m.3/3.

¹³⁰ ARSLAN, ÇETİN / KAYANÇİÇEK, Murat: 5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi, Sözkese Matbaacılık, Ankara,2010, s. 261.

¹³¹ DONAY, Süheyl: Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2010, sf. 72.

Cumhuriyet Merkez Bankası'nca her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete'de yayımlanır.

Muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarı ödeyebilmesi için muhatap banka tarafından bastırılan çekin, düzenleyen dışındaki hamil tarafından, süresi içinde ibraz edilmiş olması ve karşılığının mevcut olmaması gerekir. Ayrıca çek yaprağının üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi, çekin karşılıksız olduğunun tespiti ve çekin arka yüzünün hamilce imzalanması da zorunludur.

Banka yasal olarak yükümlü olduğu tutarı kendiliğinden öder; ancak karşılıksız işlemi hamilin talebini gerektirir. Kısmi ödeme, hamil tarafından reddedildiği takdirde de karşılıksız işlemi yapılır. Hamilin kısmi ödemeyi kabul edip etmemesine göre çek aslının kalacağı taraf değişkenlik gösterir. Kısmi ödeme hamil tarafından kabul edilirse çekin aslı bankada, fotokopisi hamilde kalır.¹³² Çek hamili, bu fotokopiyle başvuru borçlularına kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine göre başvurabileceği gibi, icra mahkemesine şikâyette bulunurken de dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir (ÇekK. m.3/6). Karşılıksız işlemi için kısmi ödeme mümkün olsa da hamil ödemeyi kabul etmiyorsa ödenemeyen kısmın miktarı ya da çek bedeline oranı önemli olmaksızın işlem yapılır.¹³³ Bu durumda ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; ön ve arka yüzünün fotokopisi ise banka tarafından saklanır (ÇekK. m.3/5).¹³⁴

Karşılıksız bir çek ve karşılıksız işleminden söz edebilmenin temel şartlarından biri de tamamen veya kısmen çek bedelinin ödenmemesidir. Çekin yasal süresi içinde muhatap banka veya takas odasına ibrazında, çekin belirttiği miktarda nakdin veya kredinin hesapta bulunmaması nedeniyle ödemenin yapılamaması karşılıksız çeki ifade eder. Bu durumda esas alınacak hesap, çekin keşide edildiği çek hesabıdır. Hesap

¹³² ÇELEBİ, sf. 173-176.

¹³³ KERMAN, sf. 52.

¹³⁴ OĞUZ, Sefer / DEMİRKAPI, Ertan / OKUYAN, Aydın: Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, 2017, sf. 180.

sahibinin aynı bankada diğer hesaplarında bulunan karşılıklar dikkate alınmaz. Çek sahibi kişinin aynı bankadaki diğer hesaplarında ilgili karşılığın bulunması ancak muhatap bankanın virman¹³⁵ yapma yetkisi mevcutsa önemli olur. Bankanın hesaplar arası virman yapma yetkisinin bulunması ve çek sahibi kişinin diğer hesaplarının çeki karşılaması durumunda karşılıksız çek mevzu bahis olmayacaktır.

Çekin ibrazında çek hesabında gerekli nakdin veya kredinin bulunması konusunda krediyle ifade edilen; banka ve çek hesabı sahibinin aralarında yaptıkları bankanın çek tutarlarını kredilendirmeye ödeyeceğine yönelik kredi sözleşmesidir. Bununla birlikte bu kredi ifadesine 5941 sayılı Kanunun 3/2 maddesinde belirtilen muhatap bankanın çekleri hesap sahibine vermesiyle meydana gelen dönülemeyecek nitelikteki gayri nakdi kredi sözleşmesi dahil tutulur. Banka, çek hesap sahibiyle yaptığı kredi sözleşmesi veya 5941 sayılı Kanunun 3/2 maddesine tabi yapılan sözleşmeye dayanarak ya da müşterisinin karşılıksız çek prosedürüne maruz kalmaması amacıyla çeki ödeyebilir. Böyle durumlarda karşılıksız çekten söz edilemez. Karşılıksız çek kavramında hamilin çek bedelini tamamen tahsil edip etmediği ölçüttür. Karşılıksız çekin belirlemede bankanın çeki ne yöntemle ödediği önemli değildir. Ne şekilde olursa olsun hamil çek bedelinin tamamını tahsil etmiş ise karşılıksız çekten söz edilmeyecektir.

Uygulamada yaşanma ihtimali az da olsa hukuken geçerli, süresinde ibraz edilmiş ve hesapta karşılığı bulunan bir çekin muhatap banka tarafından yanlışlıkla veya bilinçli olarak ödenmemesi de söz konusu olabilir. Bu durumda çek yine karşılıksız kalacak ve karşılıksız işlemi yapılacaktır. Çek hesabı sahibi, aralarındaki çek sözleşmesine dayanarak bu sözleşmeye aykırı davranan muhatap bankadan ödemek zorunda kaldığı bedeli ve uğramış olduğu zararı dava yoluyla talep edebilir.

Hukuken geçerli, süresinde ibraz edilmiş ve hesapta karşılığı bulunan bir çek, son olarak bir nedenle daha karşılıksız kalabilir. Eğer çekin düzenlendiği hesap üzerinde üçüncü bir kişi adına haciz veya ihtiyati tedbir var ise ya da hesap üzerinde

¹³⁵ Hesap sahibinin aynı bankada birden fazla hesabının olması durumunda hesap sahibinin talimatıyla paranın bir hesabından çekilip diğer hesabına yatırılması işlemidir.

rehin bulunuyorsa çek bedeli ödenemeyecektir. Bu durumda da çekle ilgili yine karşılıksız işlemi yapılır.¹³⁶

2.1.1.5. Ödenmemenin Usulüne Uygun Olarak Tespiti

Karşılıksız çek suçunda hamilin yasal yola başvurusu için gerekli bir diğer aşama tespittir. Çekin karşılıksız olduğu ibraz süreleri içerisinde tespit ettirilmelidir. Türk Ticaret Kanunu'nun 808. maddesinde bu husus düzenlenmiştir.¹³⁷ İbraz süresi içinde tespiti yapılmayan çeklerde hamilin düzenleyen dahil başvuru borçlularına başvurma hakkı son bulur. Bu nedenle ibraz süresi hak düşürücü niteliktedir ve süresi içinde tespit ettirilemeyen çekin borç vaadi veya adi senet olarak kullanılması da mümkün olmaz. Böyle bir çek ancak delil başlangıcı olarak kullanılabilir.

Süresi içinde ibraz edildiği ve bankada karşılığı bulunmadığı halde karşılıksız işlemi yapmayan banka görevlisine de 1 yıla kadar hapis cezası verilebilir; çünkü karşılıksız çekle ilgili işlem yapılması bankanın yükümlülüğündedir (ÇekK.m.7/4). Geçerli bir neden olmaksızın banka görevlisinin işlem yapmaması, bankanın hamile karşı hukuki yükümlülüğünü yerine getirmesine engel olur.¹³⁸ Süresi içinde ibraz edildiği halde karşılığının bulunmadığının tespiti noter tarafından düzenlenen resmi belge niteliğindeki ödememe protestosu ile muhatap banka tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin arka yüzüne yazılmış olan tarihli bir beyanla ya da bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla da yapılabilir (T.T.K. m.808/1a-b-c).

Hamil, süresi içerisinde karşılıksız tespiti yaptırdığı takdirde, düzenleyen ile birlikte başvuru borçlularına kambiyo senetleri ile ilgili özel takip usulleri kapsamında başvurma hakkını saklı tutar.¹³⁹

Yetkili hamili tarafından hukuken geçerli bir çekin muhatap banka şubesine, süresinde ibraz edilmesi halinde çekle ilgili tespitler yapıldıktan sonra ödenmesi söz

¹³⁶ YILDIRIM / ÇETİNTÜRK, sf. 3467-3470.

¹³⁷ BAHTİYAR, sf. 177.

¹³⁸ GÖLE / BOZER, sf. 437.

¹³⁹ KÖLE / GÖRGÜLÜ, sf. 105.

konusudur (ÇekK. m. 3/1). Bahsi geçen nitelikte bir çekin tamamen veya kısmen ödenmemesi durumunda karşılıksız işlemi yapılır. Karşılıksız işlemi muhatap banka tarafından, ödenmekle zorunlu bulunan tutar çıkarıldıktan sonra karşılıksız kalan kısım üzerinden yapılır. Muhatap banka zorunlu ödemeyi yaptıktan sonra karşılıksız kalan tutarı, çekin arka yüzüne yazar. Bu tutarla birlikte çekin arka yüzüne; hesap durumu, ibraz tarihi, ibraz eden kişinin adı soyadı ve muhatap bankanın ödediği tutar yazılır. Çekin arka yüzüne yazılan bu bilgileri banka yetkilisi imzalar. Karşılıksız işlemde hamilin imzası da önemlidir. Hamil imzadan imtina ederse karşılıksız işlemi yapılamaz (ÇekK. m.3/4).¹⁴⁰

Çekler poliçelerden farklı olduğundan karşılıksız kalmaları resmi bir işlemle onaylanmalıdır. Hukuken geçerli bir çekin süresi içinde ibraz edilmesi durumunda herhangi bir nedenle kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde bu durum; resmi bir belge olan ödememe protestosuyla, muhatap bankanın karşılıksız işlemiyle veya takas odası beyanıyla tespit ettirilir. Karşılıksız kalan çekle ilgili hukuki sürecin başlaması için usulüne uygun olarak karşılıksızlığın tespiti şarttır. Bu tespit noter tarafından düzenlenen resmi belge niteliğindeki ödememe protestosuyla yapılabilir (T.T.K. m.808/1-a). Uygulamada en çok kullanılan yöntem, karşılıksız çıkan çekin arkasına muhatap banka tarafından ibraz günü de dahil olmak üzere yazılacak tarihli beyan ile yapılan karşılıksız işlemidir (T.T.K. m.808/1-b). Çekin karşılıksızlığını tespit ettirmenin bir diğer yasal yolu da takas odasının, çekin süresi içinde ibraz edildiği halde ödenmediğini içeren tarihli beyanıdır (T.T.K. m. 808/1-c). Karşılıksız kalan bir çeki ilişkin karşılıksız işlemi, ibraz süresi geçmeden yapılmalıdır (T.T.K. m.809/1). Sürenin son gününde ibraz edilen çeklerle ilgili olarak süreyi izleyen ilk iş günü de karşılıksız tespiti yapılabilir.¹⁴¹ Bu üç alternatif dışında bir usul bulunmadığından bu usuller dışında yapılan karşılıksız çek tespitleri hüküm ve sonuç doğurmaz.¹⁴²

Diğer kambiyo senetleri olan poliçe ve bononun ödenmeme durumları noter tarafından düzenlenen bir protesto ile tespit ettirilebilirken çek konusunda daha detaylı düzenlemelere gidilmiştir. Çeki karşılıksız çıkan hamil, poliçe ve bonodan farklı

¹⁴⁰ GÖLE / BOZER, sf. 436.

¹⁴¹ AYLİ / YARDIMCIOĞLU, sf. 3222.

¹⁴² YILDIRIM / ÇETİNTÜRK, sf. 3470-3471.

olarak çekte, protesto çekme, muhatap bankanın karşılıksız işlemi yapması ve takas odasının beyanı olmak üzere üç farklı yol izleyebilir. Bu üç seçenekte de çekin düzenlenme tarihi önem kazanır. Gerek ibraz süreleri gerekse tespitin yapılması düzenlenme tarihini başlangıç alır. Bununla birlikte çekin karşılıksız olduğunu tespitinin üzerine yazılması zorunludur aksi halde hamil başvuru hakkını yitirir. Protesto da geçerli bir tespit yöntemi olsa da zahmetli ve masraflı bulunması nedeniyle sıkça tercih edilmemektedir. Muhatap bankanın karşılıksız işlemi yaparak karşılıksızlığı tespit etmesi, çek hesabı açma ve çek düzenleme yasaklarının uygulanmasında kolaylık sağlamaktadır.¹⁴³

2.1.1.6. Hesap Sahibinin Kusuru ve Kastının Aranmaması

Karşılıksız çek düzenleme fiili, objektif sorumluluk esasına dayanır.¹⁴⁴ Suçun oluşmasında karşılıksız çek düzenleme eylemi yeterli olup düzenleyenin kasti aranmaz.¹⁴⁵ Objektif sorumluluk ilkesi, düzenleyenin iradesi dışında oluşan fiilleri kapsamaz. Ceza hukukunun kabul ettiği tüm sorumluluk biçimlerinde fiilin iradi ve bilinçli bir eylemden kaynaklanması şarttır. Objektif sorumluluk da bu koşullara dahildir. Tüm bu koşullardan anlaşıldığı üzere, çekin düzenleyenin elinden zorla alınması, hile ile düzenlenmesi, çalınması gibi durumlarda çekin karşılıksız çıkması, çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunu oluşturmaz.^{146,147}

2.2. Hukuki Yaptırımlar

2.2.1. Başvuru Hakkı

2.2.1.1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nun 808, 810, 818 ve 726. maddelerine göre üzerindeki düzenleme tarihine göre süresinde ibraz edilen bir çekin kısmen ya da tamamen

¹⁴³ KÖLE / GÖRGÜLÜ, sf. 103-104.

¹⁴⁴ ARKAN, Sabih: 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. XXII, Y.2003, S.1, sf. 19.

¹⁴⁵ CİVAN Mehmet / SUSUZ Kaan: "Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkişi ve Ekonomik Hayatın Beklentileri", Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armagan, Cilt I, sf. 740.

¹⁴⁶ FIRAT sf. 61.

¹⁴⁷ KESKİN, sf. 67-68.

karşılığının olmaması durumunda, hamil ve ödeme yapan başvuru borçlularının çekin karşılığının mevcut olmaması sebebiyle aşağıda belirtilen sorumlulara karşı başvuru hakkı bulunur. Başvuru hakkının kullanılabilmesi için çekin düzenleme tarihine göre ibraz edilmesi ve ödenmeme hususunun Kanun'da belirtilen yollardan biri ile tespit ettirilmiş olması gerekir.¹⁴⁸

Çekin ödenmemesi sebebiyle başvuru borçluları; düzenleyen, lehtar, ciranta ve varsa avalistlerdir.¹⁴⁹ Muhatap banka başvuru sorumluları arasında yer almaz.¹⁵⁰

T.T.K. m.724/2'ye göre başvuru borçluları, çekin ödenmemesinden dolayı hamile karşı müteselsilen sorumlu olup, hamil bu kişi veya kişilere hiçbir sıraya bağlı olmaksızın başvurabilir. T.T.K. m.724/4'e göre hamilin başvuru borçlularından birine başvurması, diğerleri açısından zamanaşımını keser; bunlara başvuru hakkını da ortadan kaldırmaz.

2.2.1.2. Başvurma Hakkının Doğduğu Haller

Maddi açıdan başvurma hakkının doğması için, çekin kısmen ya da tamamen ödenmemesi gerekir.¹⁵¹ Ayrıca T.T.K. m.806'ya göre hesaba geçirilecek çeklerde muhatap banka iflas etmiş, ödemelerini tatil etmiş ya da aleyhine yapılan icra takipleri semeresiz kalmışsa, muhatap banka da çek bedelinin nakden ödenmesi istemini kabul etmemişse, T.T.K. m.807'ye göre muhatap banka hesaba geçirilmek istenilen çek bedelini kayıtsız ve şartsız alacak olarak hesaba geçirmekten kaçınmışsa ve son olarak yine T.T.K m. 807'ye göre ödeme yerindeki takas odasının çekin hamilin borçlarına mahsup edilme kabiliyetine haiz olmadığını beyan etmesi durumunda da maddi açıdan başvurma hakkı doğar.¹⁵²

Şekli açıdan başvurma hakkının doğması için, çekin düzenleme tarihine göre süresi içinde muhatap bankaya ibrazı¹⁵³ ve çekin süresi içinde ödenmediğinin tespit

¹⁴⁸ DOĞANAY, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2, 3. Baskı, Feryal Matbaası, Ankara 1990, sf. 1954.

¹⁴⁹ SÜPHANDAĞ, Yavuz: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013, sf. 40.

¹⁵⁰ KESKİN, sf. 43.

¹⁵¹ POROY / TEKİNALP, sf. 349.

¹⁵² POROY / TEKİNALP, sf. 349.

¹⁵³ bkz: sf. 44-45-46.

ettirilmesi gerekir.¹⁵⁴ Çekin yetkili hamil tarafından ödeme için muhatap bankaya ibrazı, ibraz süresinin son gününde yapıldığı hallerde protesto veya buna eşdeğerde tespit, izleyen iş gününde de yapılabilir (T.T.K. m.809/2).

2.2.1.3. Hamilin Başvuru Hakkının Kapsamı

Hamilin başvuru hakkının kapsamı Türk Ticaret Kanunu'nun 810. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre hamil; “çekin ödenmemiş olan bedelini, ibraz gününden itibaren bu tutarın faizini, protestosunun veya buna denk olan belirlemenin ve gönderilen ihbarnamelerin giderleri ile diğer giderleri ve çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere bir komisyon ücretini” başvuru borçlularından talep edebilir. Hamilin talep edeceği faiz temerrüt faizidir.¹⁵⁵

Hamilin kısmi ödemeyi reddetmesi halinde, reddetmiş olduğu kısımla ilgili başvuru hakkını kaybedip kaybetmediği hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. PULAŞLI,¹⁵⁶ GÖLE/BOZER¹⁵⁷ ve KENDİGELEN¹⁵⁸ hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceğini, reddederse başvuru hakkını kaybedeceğini savunmuşlardır. ARKAN ise; hamilin kısmi ödemeyi reddedebileceğini, hukuki ve cezai takip yoluyla çek bedelinin tamamını tahsil edebileceğini ileri sürerek bu durumun tam tersini savunmuştur.¹⁵⁹ Kanımızca hamilin kısmi ödemeyi reddetmesi halinde bu tutara ilişkin başvuru hakkını kaybetmelidir; çünkü hamilin bu tutarı reddetmesinde herhangi bir hukuki yarar yoktur.

2.2.1.4. Hamilin Yüzde On Tazminat ve Diğer Zararlarını Talep Etme Hakkı

Hamil, kısmen ya da tamamen karşılığı olmayan çek nedeniyle T.T.K. m.810'da belirtilen çekin ödenmemiş olan bedelini, ibraz tarihinden itibaren işleyecek olan faizini, yapmış olduğu protesto ve diğer giderler ile çek bedelinin binde üçünü

¹⁵⁴ bkz: sf. 49-50-51.

¹⁵⁵ ÜLGEN / HELVACI / KENDİGELEN / KAYA, sf. 281.

¹⁵⁶ PULAŞLI, sf. 400.

¹⁵⁷ GÖLE / BOZER, sf. 441

¹⁵⁸ KENDİGELEN, sf. 301.

¹⁵⁹ ARKAN, sf. 11.

aşmamak üzere komisyon ücretine ek olarak, T.T.K. 783/3'e göre karşılıksız kalan tutarın yüzde onunu ve çekin karşılığının olmaması sebebiyle uğradığı zararı talep edebilir. Ancak sadece hamil, bu zararı ve tazminatı düzenleyenden talep edebilir.¹⁶⁰ Ayrıca hamil bu tazminat ve zararı varsa düzenleyene aval verenden de talep edebilir.¹⁶¹ Hamilin bu zararı ve tazminatı düzenleyenden talep edebilmesi için çeki, süresinde ve usulüne uygun bir şekilde, kanunda belirtilen yollardan biri ile ödenmediğini tespit ettirmesi gerekir.¹⁶²

2.2.1.5. Hamilin Başvurusu Üzerine Çek Bedelini Ödeyen Başvuru Borçlusunu Başvuru Hakkı

Hamilin başvurusu üzerine çek bedelini rızaen ya da dava ve icra yolu ile ödeyen başvuru borçlusuna T.T.K. m.726'ya göre "ödemiş olduğu tutarın tamamını, ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini, yaptığı giderleri, çek bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini" kendisinden önce gelen ve kendi avalisti olmayan kişilerden isteyebilecektir.¹⁶³ Kendisine başvuru veya başvurulması mümkün olan borçlu, başvuru konusu olan çek bedelini ödeyince, çekin ve protesto belgesinin ayrıca doldurulacak bir makbuz ile birlikte kendisine verilmesini istemek hakkını haizdir (T.T.K. m.727/1).

2.2.1.6. Başvurma Hakkında Zamanaşımı Süresi

Hamilin yapacağı başvuru ve başvuru borçlusunun kendisinden önce gelen kişilere başvurabilmeleri için zamanaşımı T.T.K. m.814'te üç yıl olarak öngörülmüştür. Üç yıllık sürenin başlangıcı bu maddenin birinci fıkrasına göre hamilin ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıldır.¹⁶⁴ İkinci fıkra uyarınca ise başvuru borçlusunun başvuru hakkı, çeki ödediği tarihten veya dava/icra yoluyla çek bedelinin kendisinden talep edildiği tarihten itibaren üç yıldır.

¹⁶⁰ SÜPHANDAĞ, sf. 73.

¹⁶¹ Yargıtay 12.HD. 01.07.2013T. 2013/2114E. 2013/30812K. Sayılı ilamı.

¹⁶² GÖLE / BOZER, sf. 433.

¹⁶³ GÖLE / BOZER, sf. 418.

¹⁶⁴ GÖLE / BOZER, sf. 424.

T.T.K. m.750'ye göre, dava açılması, icra takibinin yapılması, davanın ihbar edilmesi, alacağın iflas masasına bildirilmesiyle zamanaşımı durmaktadır. İhtiyati haciz bir icra takibi işlemi olmadığından zamanaşımı süresini kesmez.¹⁶⁵ Ancak ihtiyati tedbir kararı zamanaşımı süresini keser.¹⁶⁶

T.T.K. m.751/2'ye göre "zamanaşımı kesilince, süresi aynı olan yeni bir zamanaşımı işlemeye başlar".

T.T.K. m.817'ye göre zamanaşımı süresi hesaplanırken sürenin başladığı gün hesaba dahil edilmez. Zamanaşımının son günü Pazar gününe veya başka bir tatil gününe denk geliyorsa zamanaşımının son günü, o günü izleyen ilk iş günüdür (T.T.K. m.816/2).

Zamanaşımına uğrayan çek delil başlangıcı niteliğindedir.¹⁶⁷ Zamanaşımı süresi nedeniyle ya da ibraz ve ödemenin süresinde ve uygun şekilde tespit edilmemesi sebebiyle başvuru hakkını kaybeden hamil ya sebepsiz zenginleşme davası açacak ya da cirantasına başvurarak¹⁶⁸ alacak davası açacaktır.

2.2.1.7. Başvuru Hakkını Kaybeden Hamilin Açabileceği Sebepsiz Zenginleşme Davası

Başvuru hakkını kaybeden hamilin kullanabileceği haklarından biri olan sebepsiz zenginleşme davası T.T.K. m.732'de düzenlenmiştir. Hamilin bu düzenlemeye göre sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi için çekin gerekli olan tüm unsurları barındırması zorunludur.¹⁶⁹

Hamilin T.T.K.'ya göre sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi için çekin ödenmediğini usulüne uygun olarak tespit ettirmemiş olması veya zamanaşımı süresi içinde başvuru borçlularına başvurmamış olması gerekir.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Yargıtay 12.H.D. 29.05.2017 T. 2016/15964E. ve 2017/8290K. Sayılı ilamı.

¹⁶⁶ Yargıtay 12.H.D. 08.09.2015 T. 2015/15827E. ve 2015/20222K. Sayılı ilamı.

¹⁶⁷ Yargıtay 19 HD, 02.04.2012, 2012/15311E. 2012/5378K. Sayılı ilamı.

¹⁶⁸ PULAŞLI, sf. 330.

¹⁶⁹ KENDİGELEN, sf. 317.

¹⁷⁰ GÖLE / BOZER, sf. 425.

Hemen belirtelim ki, T.T.K. m.732’de düzenlenen sebepsiz zenginleşme davası T.B.K. m.77’de düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasından farklıdır. T.B.K. m.77’ye göre bu davanın açılabilmesi için her şeyden önce hamilin mal varlığında bir azalma, düzenleyenin mal varlığında ise artış olmalıdır. T.B.K.’ya göre bu azalmanın sebebi haksız bir sebebe dayanmalıdır. T.T.K.’da belirtilen sebepsiz zenginleşme davası için ise, hamilin varlığındaki azalmanın sebebi, haksız bir sebebe değil, hamilin çeki süresi içinde muhatap bankaya ibraz etmemesi, ödenmediğini usulüne uygun olarak tespit ettirmemiş olması ya da başvuru hakkını zamanaşımı süresi içinde kullanmamış olması gibi hukukun öngördüğü hususlardan kaynaklanmaktadır.¹⁷¹

Sebepsiz zenginleşme davasının tarafları ve ispat yükü T.T.K. m.732’de düzenlenmiştir. Bu maddenin ilk fıkrasına göre taraflar, sadece yetkili hamil ve düzenleyendir. Son fıkraya göre ispat yükü ise T.M.K. m.6’nın tam tersine davalıdadır.

Hamil, açacağı sebepsiz zenginleşme davası ile düzenleyenden sadece uğramış olduğu zararı, başka bir deyişle çek bedelini ve temerrüt faizini talep edebilir.¹⁷²

Türk Ticaret Kanunu m.732/4’e göre çekin zamanaşımına uğraması üzerine açılacak olan sebepsiz zenginleşme davasında zamanaşımı süresi, çekin zamanaşımına uğradığı üç yıllık süreyi izleyen tarihten itibaren bir yıldır. Hamilin başvuru hakkının kalmadığı diğer hallerde ise zamanaşımının ne olacağı konusunda kanun koyucu bir düzenleme yapmamış ve bu konuda bir boşluk oluşmuştur. GÖLE / BOZER’e göre Türk Ticaret Kanunu’nda çekle ilgili zamanaşımı süresinin üç yıl oluşu göz önüne alındığında, bu davanın zamanaşımı süresinin de ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl olması uygun olacaktır.¹⁷³

¹⁷¹ GÖLE / BOZER, sf. 426.

¹⁷² GÖLE / BOZER, sf. 427.

¹⁷³ GÖLE / BOZER, sf. 428.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİNE SEBEBİYET VERME

3.1. Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme

3.1.1 Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Faili

Yürürlükte olan 5941 sayılı Kanun, suçun failinin, düzenlenme tarihi itibarıyla çek bedelini bankada bulunmakla yükümlü olan kişi olduğunu kabul etmektedir (ÇekK. m.5). Başka bir deyişle bu kişi hesap sahibidir. İlke olarak çek hesabının sahibi çek keşide eden kişidir.¹⁷⁴ Çeki keşide eden ile çek hesabının sahibi aynı gerçek kişi olsa da tüzel kişi adına açılan banka hesaplarında çeki, tüzel kişi adına bir yetkili düzenlemektedir. O halde suçun faili kanuna göre her zaman gerçek kişiler olsa da çek hesabı sahibi gerçek ve tüzel kişi olmasına göre değişiklik gösterebilir.

Türk mevzuatında çekle ilgili iki önemli kanun olan “3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” ile “5941 sayılı Çek Kanunu”na göre, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun her zaman gerçek kişi keşideci tarafından işlenebileceğidir. Suçun faili açısından iki kanun farklı düzenlemelere sahiptir. 3167 sayılı Kanun, çeki düzenleyenlerin yanı sıra hesap sahiplerinin yetkili temsilcilerini de yükümlü tutmuştur. Bu durumda ileri tarihli bir çeki düzenledikten sonra çekin ödeme günü gelmeden görevinden ayrılan kişinin kanunen sorumlu olması fakat pratikte bunun mümkün olmaması gibi sorunlar yaşanmıştır. Böyle durumlarda şirket yetkilisi veya yetkilileri çek bedelini bankada bulundurmakla yükümlü olduklarından suçun faili olabilmektedirler. Bu durum 5941 sayılı Çek Kanunu’nda açıkça düzenlenerek çözüme ulaştırılmıştır. “Çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin malî işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme

¹⁷⁴ ÖZTÜRK, sf. 35.

yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlüdür.” düzenlemesi suçun failini doğrudan açıklamaktadır (ÇekK. m.5/2). Bu düzenleme ile tüzel kişilerin çeklerinde yetkili temsilci, yetkili kişi ve hesap sahibi problemleri çözülmüştür. Ayrıca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.

3167 sayılı Kanunda tüzel kişi adına çeki düzenleyen kişi (keşideci) sorumlu tutulurken, 5941 sayılı Kanunun m.5/2 hükmünden anlaşıldığı gibi, ödeme tarihinde hesapta çek karşılığını bulunmakla yükümlü kişiler suçun failidir. Maddeden anlaşıldığı gibi çekin süresi içerisinde banka hesabında çek karşılığını bulundurmamakla yükümlü kim ise çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun faili de o kişidir.

Düzenleyeni gerçek kişi olan çeklerde, hesapta çek karşılığını bulundurmamakla yükümlü kişi hesap sahibidir. Dolayısıyla karşılıksız çek keşide etme suçunun faili de hesap sahibidir. Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 3. fıkrasında belirtildiği üzere gerçek kişi kendisi adına çek düzenlemesi için yetkili veya vekil belirleyememektedir. Yetkili veya vekilin çek düzenlemesi durumunda da çek bedelini hesapta bulundurmamakla yükümlü kişi yine hesap sahibidir. Gerçek kişilerde yetkili veya vekil kullanılması sorumluluğun kişi değiştirmesine neden olmaz.

Gerçek kişi adına vekil veya temsilcinin karşılıksız çek düzenlemesi durumunda sorumlu kişi yine hesap sahibidir; ancak bu sorumluluk kanuna aykırı fiilde bulunan vekil/yetkilinin ceza almayacağı anlamı taşımaz. Kanuna aykırı eylemde bulunan vekil/yetkilinin eyleminin sonucundan Çek Kanunu gereği hesap sahibi sorumlu olsa da gerçekleştirilen yasadışı eylemden tazminat ve ceza hukuku gereği kişinin kendisi sorumlu olmalıdır. Türk Ceza Kanunu'nun 37/1 hükmüne göre müsterek faillik kapsamında karşılıksız çek keşide eden vekil/yetkili sorumludur. Ancak Çek Kanunu, Türk Ceza Kanunu'na göre daha özel bir düzenleme olması bakımından 5941 sayılı Kanunun 5/3. fıkrası karşılıksız çek keşide eden vekil/yetkilinin ceza almasını engeller. 3167 sayılı Kanun ile gerçek kişi çeklerinde hesap sahibi adına karşılıksız çek keşide

eden yetkili/vekil değil de hesap sahibi suçun faili kabul edilir. Bu faillik kanun kapsamında belirlenen yükümlülükten ileri gelir. Çek Kanunu'nun 5/3. fıkrasında gerçek kişi adına yetkili veya vekilin çek düzenleme yasağı olmasına rağmen, vekil/yetkili tarafından gerçek kişi adına düzenlenen çeklerde hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine ait olduğu bildirilmiştir. Başka bir deyişle vekil/yetkili tarafından gerçek kişi adına düzenlenen çekler hukuken geçerli sayılmıştır.

Kanunda açıklandığı üzere (ÇekK. m.5/2), düzenleyeni tüzel kişi olan çeklerde fail/yükümlülük ilişkisi farklı olmamaktadır. Çekin üzerine düzenlendiği banka hesabı tüzel kişiye ait ise mali işleri yürüten yönetim organı üyesi, ibraz süresinde çek hesabında gerekli karşılığı bulundurmamakla yükümlüdür. Böyle bir belirlenme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler ibraz sürelerinde çek bedelini hesapta bulundurmamakla yükümlüdürler. Hesapta çek bedelini bulundurmamakla yükümlü olan yönetim organı üyesi, yönetici kişi/kişiler aynı zamanda karşılıksız çek keşide etme suçunun da faili sayılırlar (ÇekK. m.5/2).

3.2. Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Cezai Müeyyideleri

Çek Kanunu'nun 5. maddesinde, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi için, adli para cezası, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile tüm çek yapraklarının bankalara iadesi yaptırımlarının uygulanacağı belirtilmiştir.

3.2.1. Adli Para Cezası

Çekin düzenleme tarihine göre yasal ibraz süresinde, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayeti üzerine, her bir çek yaprağı için binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmedilir (ÇekK. m.5/1). Hükmedilen para cezası karşılıksız işlemine tabi olan çek miktarından az olamaz (ÇekK. m.5/1). Hamilin elinde aynı düzenleyene ait birden fazla çek bulunsa bile, olayda zincirleme suç hükümleri için gerekli şartlar var olsa bile karşılıksız işlemi yapılan her bir çekle ilgili olarak ayrı ayrı adli para cezası verilir. Adli para cezası, belirlenen tam gün sayısının bir gün karşılığı belirlenen miktarla çarpılarak belirlenir (T.C.K. m.52/1). Bir

gün bedeline ise; en az yirmi, en fazla yüz Türk Lirası olacak şekilde kişinin ekonomik ve diğer kişisel durumu göz önünde bulundurularak karar verilir (T.C.K. m.52/2).

Türk Ceza Kanunu'nun bu düzenlemesiyle Çek Kanunu'nun 5/1. fıkrası kendi içinde çelişmektedir. Şöyle ki; Çek Kanunu'na göre verilebilecek en yüksek adli para cezasının tutarı $1500 \times 100,00 = 150.000,00\text{TL}$ 'dir. Karşılıksızdır işlemine tabi olan çek miktarının yüzellibin Türk Lirası'ndan fazla olması durumunda hükmedilecek olan adli para cezasının üst sınırı değişmeyecektir. Kanımızca kanun koyucu Çek Kanunu'nun 5/1. fıkrasında yer alan 1500 güne kadar adli para cezası verilir hükmünü kaldırmalı ve ilgili düzenlemeyi sadece karşılıksızdır işlemine tabi olan çek miktarından az olamaz şeklinde değiştirmelidir.

ÇekK. m.5/10'a göre karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanamaz. Yine T.C.K.'ya göre adli para cezası ertelenemeyeceğinden, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında verilecek olan adli para cezası da ertelenemez.¹⁷⁵

ÇekK. m.5/11'e göre karşılıksızdır işlemine sebebiyet verenler hakkında verilen adli para cezasının ödenmemesi halinde, adli para cezası kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeden doğrudan hapis cezasına dönüştürülür. Kanunda çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet vermenin cezası olarak hapis cezası öngörülmemiştir; ancak adli para cezasının infazından kaçınılması durumunda sanık hakkında verilen adli para cezası kararı, "5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun" 106/3 maddesi hükümleri gereği, Cumhuriyet Savcılığı'nca hapis cezasına dönüştürülür.

5275 sayılı Kanun'un 106/7 maddesi, karşılıksız çek düzenleme suçundan kaynaklı adli para cezasından çevrilen hapis cezaları için üst sınır öngörmüştür. Adli para cezasının hapis cezasına çevrileceği ilamda yazmasa bile Cumhuriyet Başsavcılığı'nca uygulanır (İnfaz Kanunu m.106/5). Hapis cezası 3 yıldan fazla olamaz ve birden fazla hükümle adli para cezasına mahkumiyet hali varsa bu süre 5

¹⁷⁵ PULAŞLI, sf. 417-418.

yılı geçemez (İnfaz Kanunu m.106/7). Hükümlü, hapistede kaldığı süre içinde ve infaz kurumunda geçirdiği günler dışında geriye kalan günlerin parasını öderse infaz kurumundan çıkabilir. Gün karşılığı hesaplanan adli para cezası devlet hazinesine ödenir (T.C.K. m.52/1).

Adli para cezasının taksitle ödenmesi değişiklik gösterir. Adli para cezası, üçte biri ödenmiş olmak koşuluyla hükümlünün isteği doğrultusunda geri kalan kısmı birer ay arayla iki eşit taksitle ödenebilir. Bu gibi durumlarda ilk taksit vaktinde ödenmezse ikinci taksitle ilişkin verilen izin hükümsüz kalır (İnfaz Kanunu m.106/6). Hükümlünün ekonomik ve şahsi halleri dikkate alınarak hakim, hükmün kesinleşmesinden itibaren bir yılı geçmemek koşuluyla mehil verebilir. Bununla birlikte hakim, cezanın taksitler halinde ödenmesine de hükmedebilir. Böyle durumlarda taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit sayısı dörtten az olamaz. Taksitlendirilmiş adli para cezasının taksitlerinden biri zamanında ödenmezse geri kalan kısım tahsil edilir ve ödenmeyen tutar hapis cezasına çevrilir (T.C.K. m.52/4).

Suç işleyen gerçek kişi, tüzel kişi ise mali işlerinden sorumlu üye, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organında bulunan gerçek kişi veya kişiler adli para cezasını ödemedikleri takdirde ödenmeyen tutar kadar hesaplanan gün sayısı kadar hapis cezasına çarptırılırlar.

Karşılıksız çekin cezai yaptırımında öncelikle adli para cezasının ödenmesi istenir. Hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi halinde bu ceza hapis cezasına dönüştürülür. Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçundan yargılanan kişi, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli veya taksirli iflas gibi suçlara karışmamış olsa bile düzenlediği çek bedelini gününde, banka hesabında hazır bulundurmaması nedeniyle önce adli para cezasına mahkum edilir. Bu adli para cezasını ödememesi halinde normalde izlenen kamuya yararlı bir işte çalışma seçeneği karşılıksız çek hükümlüsü için kapalı olur ve adli para cezası ÇekK. 5/11. fıkrası gereğince Cumhuriyet Savcısı'nca doğrudan hapis cezasına çevrilir.¹⁷⁶

¹⁷⁶ KÖLE / GÖRGÜLÜ, sf. 106-107.

3.2.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı

Adli para cezasıyla hükmolunan karşılıksız çek suçu için ek bir cezai düzenleme daha öngörülmüştür; bu da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağıdır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmesindeki amaç, çekle ilgili karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçundan dolayı başlatılan yargılamayla birlikte önleyici amaçlı bir koruma ve güvenlik tedbirinin alınmasıdır.¹⁷⁷ Bu tedbirin alınma sebebi kişi mahkum olmadan kamu güvenliğini sağlamak ve yargılama süresince kişinin yeniden suç işlemesini önlemektir.¹⁷⁸

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişilere çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı getirilir. Bu yasak hesap sahibi gerçek kişilerle birlikte hesap sahibi tüzel kişilere de uygulanır. Bu özel koruma tedbiri, soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı'nın talebi üzerine Sulh Ceza Hakimi tarafından verilir. Bununla birlikte kovuşturma evresinde mahkeme tarafından re'sen her bir çek yaprağı için çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı da verilebilir. Bu yasak, suçun faili ile birlikte çeki düzenleyen kişi ve adına çek düzenlenen kişilere verilir. Karşılıksız çıkan çek, tüzel kişi adına, imzaya yetkili kişi tarafından düzenlenmişse tüzel kişi ile birlikte bu kişiye de yasak verilebilir. Ayrıca bu kişinin karşılıksız işlemi gerçekleşmeden önce görevinden ayrılması, yasak kararını değiştirmez.

Ceza Kanunu'nda belirlenen suç ve cezaların şahsiliği ilkesi tüzel kişilere ceza verilmesini engellese de T.C.K. kapsamında tüzel kişilere yaptırım uygulanabileceği kabul edilmiştir (T.C.K. m.20/2). Bu bağlamda suçun faili ve/veya gerçek kişi adına çek düzenleyen vekil veya yetkili, tüzel kişiler ve tüzel kişi adına çek düzenleme yetkisi olan gerçek kişiler ile böyle bir yetki belirlemesi yapılmamış ise yönetim organında yer alan kişi/kişilere, hesap sahiplerine güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilebilir.¹⁷⁹ 3167 sayılı Kanunda gerçek kişi adına çek düzenlemeye yetkili vekil veya hamil de suçun faili olarak nitelendirilmiştir. Ancak yürürlükteki Çek Kanunu, yetkili veya vekili karşılıksız çek faili olarak kabul

¹⁷⁷ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E. 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

¹⁷⁸ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E. 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

¹⁷⁹ ÇELEBİ, sf. 219-221.

etmediğinden bu kişilere ancak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilebilmektedir.

Sulh Ceza Hakimi tarafından güvenlik tedbiri kapsamında verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri kapsamında itiraz edilebilir; ancak kanunda açık bir hüküm bulunmaması nedeniyle yasağı itiraz söz konusu olamamaktadır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ilgililere Çek Kanunu'nun 5/5 maddesine uygun olarak tebliğ edilir.

Çek Kanunu'nun 7/6 maddesinde "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." hükmü bulunmaktadır. Bu hükme göre hakkında yasak bulunan kişi için 1 ila 3 yıl arasında hapis cezasına hükmolunur. Maddede yer alan en önemli hususlardan biri "fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde" ibaresidir. Bu ibareye göre yasaklı olmanın dışında yapılan eylem başka suçların alanına girerse ona göre bir cezalandırma yapılacaktır. O halde yasaklı olmasına rağmen çek keşide eden biri, alacaklının durumdan haberdar olmaması halinde T.C.K. kapsamındaki dolandırıcılık suçu ile yargılanabilecektir.

Yasaklı bulunan kişi adına çek hesabı açan banka da bu durumdan sorumlu olur. Nitekim Çek Kanunu'nun 7/7. hükmünde "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" düzenlemesiyle bankaların konuyla ilgili yasal yükümlülüğü ve cezai yaptırımını açıkça ifade edilmiştir.^{180,181}

Çek Kanunu'nda, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilen kişilerin çek hesaplarının kapatılıp kapatılmayacağına dair bir açıklama bulunmamaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre¹⁸² bu hesaplar kapatılmamalıdır; çünkü ileri düzenleme tarihli çeklerin, mevcut çek hesabında karşılığı varsa veya karşılığının

¹⁸⁰ KERMAN, sf. 80-83.

¹⁸¹ KESKİN, sf. 75.

¹⁸² REİSOĞLU, Seza: Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, sf. 26.

hesap sahibi tarafından hesaba yatırılması durumunda çeklerin bu hesaplardan ödenebilmesi mümkün olacaktır. Aksi bir görüş ise¹⁸³ bu hesapların kapatılması yönündedir. Bu görüşe göre, hesap sahibinin ileri tarihli çekler dahil olmak üzere elinde bulundurduğu tüm çek yapraklarını iade etmesinden sonra hesabın kapatılması şeklinde bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Böylece yasağın kaldırılması halinde karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında mevcut bankadaki çek hesabının yeniden açılıp açılmaması konusunda muhatap bankaya değerlendirme fırsatı verilmiş olacaktır. Ancak kanımızca ileri düzenleme tarihli çeklerin muhatap bankaya ibraz edildiğinde hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişinin, çek hesabında ibraz edilen çeklerin karşılığının bulunması halinde yetkili hamile ödeme yapılabilmesi için çek hesabının kapatılmaması yerinde olacaktır.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı hakkında herhangi bir süre verilmemiş olup bu yasağın, Çek Kanunu'nun 6. maddesinde belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilen kişinin talebi halinde icra mahkemesince kaldırılabilir; ilgili şartların gerçekleşmemesi halinde ise sonuçları aynen devam eder.¹⁸⁴

Çek Kanunu; çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgilerin, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, U.Y.A.P. aracılığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına elektronik ortamda bildirilmesini hükmeder.

3.2.3. Çek Defterlerini Geri Verme Mükellefiyeti

5941 sayılı Kanuna göre, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kapsamına alınan kişiler, elinde bulunan çek yapraklarının hepsini aldığı banka/lara iade etmek zorundadır (ÇekK. m.5/6). Bu kişilere yeni bir çek hesabı da açılmaz. Bununla birlikte Çek Kanunu'nun 5/7. fıkrasına göre yasaklı kişi, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde

¹⁸³ GÖLE / BOZER, sf. 456.

¹⁸⁴ GÖLE / BOZER, sf. 456.

vermekle yükümlüdür. Bu hususu, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının tebliğinden itibaren 10 gün içinde yerine getirmelidir.¹⁸⁵

Çek yapraklarının bankalara ne kadar sürede teslim edileceğine dair bir düzenleme ise bulunmamaktadır; ancak Çek Kanunu'nun ileri tarihli çeklerle ilgili 5/7. fıkrası göz önüne alınarak 10 günlük sürenin çek yapraklarının bankalara iadesi için de uygulanacağı düşünülebilir.¹⁸⁶

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi elindeki çek yapraklarını iade etmek zorundadır ve iadenin gerçekleşmemesi suç teşkil eder. Çek yapraklarının iadesinin istenmesi, kişinin yasaklı olduğu süre boyunca çek kullanımını engellemek amacıyla tasarlanmıştır.¹⁸⁷ O halde cezai yaptırımını bu aşamada tekrar hatırlamak faydalı olacaktır: “Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”. Çek defterlerinin iadesi hükmünden kastedilen de yasaklı ve hükümlü kişinin uygulamada her bankadan almış olduğu, elindeki tüm çek defterleridir.¹⁸⁸

3.3. Açılacak Davalarda Görevli ve Yetkili Mahkeme ile Yargılama Usulü

5941 sayılı Çek Kanunu, çekte karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında verilecek olan yaptırımın uygulanmasında Cumhuriyet Savcılıklarını görevli kılmıştı. “6728 Sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” nun 62. maddesi bu durumu değiştirmiş ve bu konuda icra mahkemelerini görevli kılmıştır.¹⁸⁹ Yine 26.07.2017 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına göre de ibraz süresinde çekin karşılığının bulunmaması halinde icra müdürlüklerinde takibat yapılabileceği ve karşılıksız çeki ilişkin şikayetlerin de icra mahkemelerinde değerlendirileceği hususu göz önüne alınmış ve karşılıksızdır

¹⁸⁵ GÖLE / BOZER, sf. 457.

¹⁸⁶ GÖLE / BOZER, sf. 456.

¹⁸⁷ KURŞUN, sf. 74-75.

¹⁸⁸ KESKİN, sf. 75-76.

¹⁸⁹ BİLGİLİ, Fatih / DEMİRKAPI Ertan: Kıymetli Evrak Hukuku, 8.Baskı, Dora Basım, Bursa 2018, sf. 203.

işlemine konu olan çek hakkında açılan davalarda da icra mahkemelerinin görevli olacağı belirtilmiştir.¹⁹⁰ Söz konusu 62. madde ve bu karar doğrultusunda karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında açılacak olan davalarda görevli mahkeme icra mahkemeleridir ve bu mahkemelerde karşılıksız çekle ilgili olarak İ.İ.K. 347, 349, 350, 353 maddelerinde belirtilen usullere göre yargılama yapılır (ÇekK. m.5/1,c.7).^{191,192} Ancak çekin ibraz tarihi 09.08.2016 tarihinden sonra ise şikayet doğrudan icra ceza mahkemesine yapılmalıdır.¹⁹³ Cumhuriyet Savcılığınca 09.08.2016 tarihinden önce ibraz edilen ve karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerle ilgili şikayetler hakkında idari yaptırım uygulanmasına ya da idari yaptırım uygulanmasına yer olmadığına karar verilmesi gerekir; görevsizlik kararı ise verilemez.^{194,195}

Çek Kanunu'nun 5/1. fıkrasına göre yetkili mahkeme, çekin için muhatap bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesidir.

Çek Kanunu'nun 5/1. fıkrası İ.İ.K. m.347'ye atıf yapmıştır. Bu fıkra göre hamilin şikayet hakkı fiili öğrendiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği andan itibaren bir yıldır. Ancak karşılıksızdır işleminin tespiti hamilin fiili öğrenmiş olmasıyla bir yıllık sürenin hükmü bulunmamaktadır. Bu durumda çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu için karşılıksızdır işleminin yapıldığı tarihten itibaren üç ay içinde yetkili hamilin icra mahkemesine şikayet etmesi gerekir. Bu süre kesin süre olup, şikayet hakkının süresi içinde yapılıp yapılmadığı mahkemece re'sen dikkate alınmalıdır. Süresi içinde olmak şartıyla, yanlış mercie yapılan başvuru şikayet hakkının düşmesine sebep olmaz.¹⁹⁶ Şikayet süresi içinde yapılmamışsa davanın reddine değil şikayet hakkının düşürülmesine karar verilir.¹⁹⁷

¹⁹⁰ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E. 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

¹⁹¹ İstanbul BAM 15.CD. 2017/1102E. 2017/892K.,28.03.2017 T. Sayılı ilamı.

¹⁹² KAVASOĞLU AKBULUT, Çiğdem: Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sermaye Piyasası ve Ticaret Hukuku, İstanbul 2018, sf. 103.

¹⁹³ İstanbul BAM 15.CD, 13.01.2017, 2017/112E. 2017/58K. Sayılı ilamı.

¹⁹⁴ İzmir BAM 11. CD, 12.07.2017, 2017/1949E. 2017/1331K. Sayılı ilamı.

¹⁹⁵ Yargıtay 19 CD, 12.02.2018, 2017/6537E. 2018/1194K. Sayılı ilamı.

¹⁹⁶ Yargıtay 16 HD, 23.01.2011, 2010/7239E. 2011/18K. Sayılı ilamı.

¹⁹⁷ Yargıtay 16 HD, 16.02.2009, 2008/9489E. 2009/766K. Sayılı ilamı.

Şikâyet dilekçe ile veya sözlü beyan ile olur. Dilekçeyi veya dava beyanını alan icra mahkemesi duruşma için hemen bir gün tayin edip şikâyetçinin imzasını alır ve hesap sahibine celpname gönderir. Tanık gösterilmiş ise o da celp olunur (İ.İ.K. m. 349/1). İki taraf da tayin olunan gün ve saatte icra mahkemesinin huzuruna gelmeye veya vekil göndermeye mecburdurlar (İ.İ.K. m.349/2). İcra mahkemesi, gerekmesi halinde tarafların bizzat hazır bulunmasını da emredebilir (İ.İ.K. m. 349/3). Şüpheli başka yerde ikamet ediyorsa istinabe yoluyla sorguya çekilir (İ.İ.K. m. 349/4). Sanık, şikâyeti alan veya istinabe edilen icra mahkemesinin huzuruna gelmez veya vekil göndermezse yahut bizzat bulunmasına lüzum görülürse zabıta marifetiyle getirilir ve bu suretle de bulundurulamazsa yargılama gıyabında yapılır (İ.İ.K. m. 349/5). Ancak şikâyetçi belirlenen zamanda gelmez ve vekil de göndermezse şikâyet hakkı düşer (İ.İ.K. m.349/6). Tanıklar gelmez ise yapılacak muamele ile borçlunun gıyabında verilen karara karşı eski hale getirme talebi hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki yazılı hükümler uygulanır (İ.İ.K. m. 349/7). Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunda icra ceza mahkemesince dosya üzerinden karar verilemez, yargılama duruşmalı olarak yapılmalıdır.¹⁹⁸

İcra mahkemesi iki tarafı ve delillerini dinler ve taraflar ile tanıkların ifadelerini duruşma tutanağına geçirir (İ.İ.K. m. 350/1). Yargılamada Cumhuriyet Savcısı hazır bulundurulmaz (İ.İ.K. m. 350/2). Şikâyetçi dilekçe veya beyanında gösterdiği delillerle bağlıdır (İ.İ.K. m.351/1). Şüpheli savunması için tahkikatın genişletilmesini ancak bir kere isteyebilir (İ.İ.K. m.351/2).

İcra mahkemesi tarafından adli para cezası hükmolunurken, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile çek yapraklarının da iadesine karar verilmelidir; kanun bu konuda hakime takdir yetkisi vermemiştir.¹⁹⁹

Çekin üzerindeki imzaya itiraz olması halinde ise, ilgili araştırma Cumhuriyet Savcılığı'nca yapılır. Soruşturma ve kovuşturma evresi tamamlanıncaya kadar icra mahkemesi bu süreci bekletici mesele yapar.²⁰⁰

¹⁹⁸ Ankara BAM 9 CD, 20.02.2018, 2017/4629E. 2018/431K. Sayılı ilamı.

¹⁹⁹ GÖLE / BOZER, sf. 460.

²⁰⁰ GÖLE / BOZER, sf. 460.

İcra mahkemesi iki tarafın ifadelerini, bütün delillerini ve iddia ve müdafaalarını dinledikten sonra nihayet beş gün içinde kararını verir ve kararın özetini Cumhuriyet Savcısı'na bildirir (İ.İ.K. m. 352/ I).

İcra ve İflas Kanunu'nun 353. maddesinde icra mahkemesinin verdiği kararlara karşı itiraz yolu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre "İcra mahkemesinin verdiği tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı, tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebilir. Mahkeme itirazı incelemesi için dosyayı o yerde icra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması halinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde icra mahkemesinin tek dairesi bulunması halinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hakimi ile asliye ceza mahkemesi hakiminin aynı hakim olması halinde ise en yakın asliye ceza mahkemesine gönderir. İtiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir". İkinci fıkrada ise; "İcra mahkemesinin bu Bapta yer alan suçlardan dolayı verdiği hükümlerle ilgili olarak 04/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanır" hükmüne yer verilmiştir.

Şikayet edilen kişi hakkında verilen yaptırımların kaldırılması ÇekK. madde 5/8'e göre ilgili icra mahkemesince Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine bildirilir ve ilan edilir.

3.3.1. Hamilin Şikayet Hakkı

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu Çek Kanunu'nun 5. maddesinde de belirtildiği üzere şikayete bağlı bir suçtur. Şikayette bulunacak kişinin yetkili hamil olması gerekmektedir. Ciro su kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır (T.T.K. m.790).

Karşılıksız işlemi yapılan çekin devredilmesiyle birlikte şikayet hakkının devredilip devredilmediği konusunda doktrinde ve yargı mercilerinde fikir birliği bulunmamaktadır. GÖLE/BOZER, şikayet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan çekin devredilmesiyle bu hakkın devredilemeyeceğini beyan etmişlerdir.

Yine Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 9. Ceza Dairesinin 12.09.2017 tarih, 2017/2846E. ve 2017/2644K. Sayılı kararı da bu yöndedir. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi'ne göre ise şikayet hakkı devredilebilir.²⁰¹ Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunda mağdur; ibraz süresinde çek bedelini bankadan tahsil edeceğine inanan kişi olduğundan şikayet hakkının devredilemeyeceği görüşündeyiz.

3.3.2. Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Yaptırımlarının Uygulanacağı Kişiler

3.3.2.1. Adli Para Cezasının Uygulanacağı Kişiler

Çek Kanunu'nun 5/1. fıkrasında karşılıksız bir çek nedeniyle icra mahkemesince hamilin şikayeti üzerine karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişiler hakkında adli para cezası verilmesi kabul edilmiştir. Çek Kanunu'nda karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi tam olarak açıklanmamıştır. Çek hesabı sahibi, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişidir.²⁰² Ancak çek hesabı sahibi tüzel kişi ise, tüzel kişiliğin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir kişi belirlenmemişse yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlüdür.^{203,204}

Gerçek kişi ya da tüzel kişi hesap sahibi adına vekili ya da temsilcisi sıfatıyla hareket ederek karşılıksız çek keşide eden kişi hakkında adli para cezasının hükmedilememesi Ceza Hukukunun temel ilkelerinden olan suç ve cezaların şahsiliği ilkesi ile çelişmektedir.²⁰⁵ Anayasa Mahkemesi'ne göre²⁰⁶ "İtiraz konusu kurallarda

²⁰¹ Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 11. Ceza Dairesi 07.07.2017 tarihli, 2017/1193 E. ve 2017/1226 K. sayılı bozma kararında; "Karşılıksız çekte şikayet hakkı, çekin karşılığını tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile 'karşılıksızdır' işlemi yapıldıktan sonra kendisine çek iade edilen cırantaya aittir. Ancak, ciro zincirinde yer almayan kişinin ibrazında bu ibraz, geçerli ve meşru sayılamayacaktır. Ciro zincirinde yer alan ve çeki elinde bulunduran hamilin karşılıksız çekten dolayı şikayet hakkı varsa da, cironun çizilerek veya sair suretlerle iptali halinde şikayet hakkı kabul edilemeyecektir. Karşılıksız işlemine tabi tutulan çekle ilgili şikayet hakkının ise, 'karşılıksızdır' işleminin yapıldığı tarihten itibaren yasal süreler içinde kullanılması gerekmektedir."

²⁰² Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

²⁰³ GÖLE / BOZER, sf. 465.

²⁰⁴ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

²⁰⁵ GÖLE / BOZER, sf. 466.

²⁰⁶ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

karşılıksız çeki keşide eden değil, kanuni ibraz süresi içinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi veya kişilerin cezalandırılması öngörülmüştür. Çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlüdür. Belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen kişilerin cezai yaptırıma tabi tutulmasında cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık bulunmamaktadır.”

3.3.2.2. Hapis Cezasının Uygulanacağı Kişiler

Adli para cezasının süresi içinde ödenmemesi durumunda bu ceza hapis cezasına çevrilir (ÇekK. m.5/11). Karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi gerçek kişi ise kendisi, tüzel kişi ise, tüzel kişiliğin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir kişi belirlenmemişse yönetim organını oluşturan gerçek kişi/ler ödeme emrine rağmen adli para cezasını süresinde ödemezlerse, ödenmeyen tutara karşılık gelen gün nazara alınarak haklarında verilmiş olan adli para cezası Cumhuriyet Savcısı'nın kararı ile hapis cezasına çevrilir.²⁰⁷ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki diğer kanunlarda yer alan adli para cezasının ödenmemesi hâlinde, hükümlüler bir gün yüz Türk Lirası hesabı ile hapsedilirler (5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun Geçici Madde 1).

3.3.2.3. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler

Karşılıksız çek nedeniyle, icra mahkemesince adli para cezası ile birlikte çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının da verileceğine yukarıda değinmiştik.²⁰⁸ Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket

²⁰⁷ PULAŞLI, sf. 409.

²⁰⁸ bkz. dipnot 187.

yetkilileri hakkında uygulanır (ÇekK. m.5/1). Yasağın taraflara tebliğiyle birlikte bu kişiler çek düzenleyemeyecek ve bankalarca da kendilerine çek hesabı açılmayacaktır.²⁰⁹

Çek hesabı sahibinin birden fazla kişi olması durumunda her biri için ayrı ayrı çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilir. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olduğu tüzel kişiye de çek defteri verilmez (ÇekK. m.2/4). “...çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder” (ÇekK. m.5/2).

“Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır” (ÇekK. m.5/1). Görüldüğü üzere çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulandığı kişiler adli para cezasının uygulandığı kişilere göre daha kapsamlıdır.²¹⁰

Son olarak karşılıksızdır işlemi yapılan çek için, çek hesabı sahibi tüzel kişi hakkında cezai işlem yapılamayacağından, ceza yerine güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanarak çek hesabı sahibi tüzel kişi adına yeniden çek düzenlemesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.²¹¹

Anayasa Mahkemesi’ne göre²¹² “Tüzel kişi adına çek keşide edenler de görevlerini tedbirli bir yöneticinin özeniyle yerine getirmek zorundadır. Çek keşide ederken tedbirli bir yöneticinin özeniyle hareket etmeli, çekin karşılıksız çıkmasına sebebiyet verecek tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır. Dolayısıyla, tüzel kişi adına keşide edilen çekin karşılıksız çıkması durumunda çek keşide etmeye yetkili kişiler

²⁰⁹ GÖLE / BOZER, sf. 468.

²¹⁰ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

²¹¹ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

²¹² Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/131 K. 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, s.30206).

hakkında da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanmasında Anayasa'nın 38. maddesine aykırılık bulunmamaktadır”.

3.3.2.4. Çek Yapraklarını Bankaya İade Etmesi Gerekenler

Çek Kanunu'nun 5/6. fıkrasına göre hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmiş olan kişi elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür.

3.3.3. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Bildirimi

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı ile ilgili olarak, herhangi bir adres değişikliği bildiriminde bulunulmadığı sürece ilgilinin çek hesabı açtırırken bildirdiği adrese 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun (T.K.) 35. maddesine göre derhal tebligat çıkarılır. Adresin bankaya yanlış bildirilmesi veya fiilen terkedilmiş olması hâlinde de tebligat yapılmış sayılır (ÇekK. m.5/5).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişilerin bilgileri, Risk Merkezi tarafından da tüm bankalara iletilir. Bu bildirimler ile bankalara yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığı'nın uygun görüşü alınarak Risk Merkezi tarafından belirlenir (ÇekK. m.5/8).

3.3.4. Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun Yaptırımlarının Kaldırılması

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun yaptırımlarının kaldırılması üç şekilde olur ve bunlar ÇekK. m.6'da düzenlenmiştir.

3.3.4.1. Etkin Pişmanlık

Karşılıksız kalan çek bedelini, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre (kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek) 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, yargılama devam ederken mahkeme tarafından davanın düşmesine, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine 5/8. fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur (ÇekK. m.6/1). Kanımızca karşılıksız kalan çek bedeline işletilecek olan faizin başlangıç tarihi çekin karşılıksız olduğunun tespit edildiği tarih olmalıdır; çünkü karşılıksız kalan çek bedeli tespit işlemiyle belirlenmiş olacaktır.

Görülüyor ki, etkin pişmanlıktan söz edebilmek için karşılıksız kalan çek bedelinin temerrüt faiziyle birlikte ödenmiş olması şarttır. Bahsi geçen faiz, “3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun”a göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanır. Ayrıca 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun (A.S.K.) 4. maddesinin 1/g hükmü gereği, şikâyetten vazgeçme ve etkin pişmanlık dolayısıyla verilen kararlar da adli sicile kaydedilir.²¹³

3.3.4.2. Şikâyetten Vazgeçme

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun yaptırımlarının kaldırılmasında bir diğer durum ise, şikâyet edenin (hamilin), şikâyetinden vazgeçmesidir. Bu durum Çek Kanunu madde 6/2’de düzenlenmiş ve “Şikâyetten vazgeçme hâlinde de birinci fıkra hükmü uygulanır” denilmiştir. Buna göre şikâyetten vazgeçilmesi sonucunda sanık hakkında, yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir.

²¹³ KERMAN, sf. 63-64.

Şikayet edilen kişi hakkında verilen yaptırımların kaldırılması ÇekK. madde 5/8'e göre Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine ilgili icra mahkemesince bildirilir ve ilan edilir. Yasağın kaldırıldığı güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra ilgili kararlar, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından UYAP üzerinden elektronik ortamda günlük olarak bildirilir.²¹⁴ Bu bildirimde yer alan bilgiler, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından bir hafta içinde bankaların genel müdürlüklerine elektronik ortamda duyurulur (Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ, m.3/4). Hamilin birden fazla kişi olması durumunda, içlerinden birinin şikayetten vazgeçmesiyle de davanın düşmesine karar verilir.²¹⁵

3.3.4.3 Öngörülen Sürenin Dolması

Kişi, mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir; bu konuda mahkemenin vereceği karara itiraz²¹⁶ da edebilir (ÇekK. m.6/3).

Şikayet edilen kişi hakkında verilen yaptırımların kaldırılması ÇekK. madde 5/8'e göre Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine ilgili icra mahkemesince bildirilir ve ilan edilir.

²¹⁴ YAVUZ, Mustafa: Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, Bankacılar Dergisi, s.106, Y.2018, sf. 122.

²¹⁵ GÖLE / BOZER, sf. 475.

²¹⁶ bkz. sf. 69.

SONUÇ

Çalışmamızda çekin karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesinin hukuki ve cezai sonuçları işlenmiştir.

Hakkında karşılıksızdır işlemi yapılmış çekin hukuki ve cezai sonuçlarının meydana gelebilmesi için ilk olarak senet, çekin zorunlu ve alternatif zorunlu şartlarını taşımalıdır. Başka bir deyişle çek vafına sahip olması gerekir. Çeke ilişkin şekil şartları, 09.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren “6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile bazı değişikliklere uğramış ve bu kanun neticesinde Türk Ticaret Kanunu ile Çek Kanunu’nda da bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Çekin taşınması gereken unsurlar Türk Ticaret Kanunu’nda ve Çek Kanunu’nda belirtilmiştir. Bir senedin çek vafına sahip olabilmesi için Türk Ticaret Kanunu’nda belirtilen asgari şartları taşınması yeterlidir, Çek Kanunu’nda belirtilen unsurları taşınmaması halinde dahi senet çek vafını korur (ÇekK. m.2/9).

Kanun koyucu çekin güvenilirliğini arttırmak, lehtar ve hamilin haklarını koruyabilmek adına, çeke duyulan güveni arttırmaya yönelik olarak çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır. Özellikle “6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile çekin zorunlu unsurlarına banka seri numaraları ile karekod uygulaması eklenmiştir. Karekod sayesinde; çekin dolaşımında olup olmadığına, çek yaprağındaki bilgilerin doğruluğuna ve düzenleyenin çek ödeme geçmişine ilişkin bilgilere kısa süre içerisinde ulaşılır. Ancak gelişmekte olan ülkemizde sık sık ekonomik sorunlar meydana geldiğinden karekod uygulaması ile ibraz tarihinde karşılığı bulunmayan çeklere ilişkin sorunun çözülemeyeceği görüşünderiz.

Hakkında karşılıksızdır işlemi yapılan çekin hukuki sonuçlarının meydana gelebilmesi için çekin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihine göre belirlenen yasal ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya, takas odasına ya da notere ibraz edilmesi zorunludur. İlgili çek hesabında, yetkili hamilce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen ya da tamamen bulunmaması halinde karşılıksızdır işlemi yapılması gerekir. (ÇekK.

m.3/8). Çekin ibraz süresinden önce muhatap bankaya ibraz edilmesi ve ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanunu'nun 707. maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. Çünkü Çek Kanunu'nun geçici madde 3/5 fıkrasına göre 31/12/2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.

İbraz tarihinde ilgili çek hesabında çekin karşılığının kısmen ya da tamamen bulunmaması halinde yetkili hamilin başvurabileceği ilk yol başvuru hakkıdır. Bu hakka göre hamil, çekin karşılıksız kalarak ödenmeyen kısmını, bu tutarın tespit gününden itibaren işleyen temerrüt faizini, protesto masrafını ve çekin binde üçünü aşmamak üzere komisyon tutarını müteselsilen sorumlu olan, lehtar, cirantalar ve varsa avalistlerden herhangi bir sıraya bağlı olmaksızın talep edebilir. Başvuru hakkının kullanılması ile birlikte hamile ilgili ödemeyi yapan lehtar, ciranta ya da avalist, kendinden önce gelen kişilere ödemiş olduğu tutarın tamamını ve çekin binde ikisini aşmamak üzere komisyon tutarını talep edebilir. Hamil, ayrıca çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ve çekin karşılığının bulunmaması sebebiyle uğramış olduğu zararları sadece çekin karşılıksız olması halinde çeki düzenleyenden talep edebilecektir. Ancak başvuru borçlularının böyle bir talep hakkı bulunmamaktadır.

Hakkında karşılıksızdır işlemi yapılan çekin cezai sonuçlarının meydana gelebilmesi için yine çekin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihine göre belirlenen yasal ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya, takas odasına ya da notere ibraz edilmesi gerekir. İbraz edildiğinde, ilgili çek hesabında, yetkili hamilce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen ya da tamamen bulunmaması halinde karşılıksızdır işlemi yapılır (ÇekK. m.3/8). Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde çek işleme alınmaz (ÇekK. geçici madde 3/5), cezai yaptırım dahi uygulanamaz.

Cezai açıdan, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin kanunda belirtilen sürede şikayet hakkını kullanması üzerine icra mahkemesince her bir çek yaprağı için 1500 güne kadar adli para cezası verilir. Verilecek olan adli para cezası çekin karşılıksız kalan kısmından az olamaz. Adli para cezasının ödenmemesi

halinde bu ceza hapis cezasına çevrilir. Verilecek olan hapis cezası sebebiyle ön ödeme, uzlaşma, cezanın ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geriye bırakılması (H.A.G.B.), kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilemez. Ayrıca; icra mahkemesi adli para cezası kararı verirken, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişiler hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı da verir. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler, kararın eline geçtiği günden itibaren 10 gün içinde elinde bulunan çek yapraklarının hepsini aldığı banka/lara iade etmelidir.

Kanun koyucu tarafından 6728 sayılı kanun ile çekte duyulan güveni arttırmaya yönelik düzenlemeler, uygulamada çekin karşılıksızdır işlemi yapılmasına tam olarak engel olamamakla birlikte, bir nebze de olsa bu durumun önüne geçmektedir. Yapılan düzenlemelerle her ne kadar hamilin hakları korunmaya çalışılsa da, hakkında adli para cezası verilen kişi bu bedeli ödeyemediğinde verilen adli para cezası hapis cezası olarak infaz edildiğinde hamil yine çek bedelini tahsil edemeyecektir. Bu ve benzeri sorunların aşılabilmesi için Çek Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi, bankaların da çek hesabı açarken daha dikkatli olmaları gerektiği görüşündeyiz.

KAYNAKÇA

ARKAN, Sabih: 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 22, S.1, 2003, sf.5-22.

ARSLAN, ÇETİN / KAYANÇİÇEK, Murat: 5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi, Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 2010.

ARSLAN, Özkan: Karşılıksız Çek Düzenlemek Tekrar Suç Haline Getirildi, Mali Çözüm Dergisi, Cilt: 26, Eylül-Ekim 2016, sf.203-213.

AYLI, Ali / YARDIMCIOĞLU, Didem: Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt. 16, Özel Sayı 2014, sf. 3195-3239.

BAHTİYAR, Mehmet: Kıymetli Evrak Hukuku, 14. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2016.

BİLGİLİ, Fatih / DEMİRKAPI Ertan: Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Dora Basım, Bursa 2018.

CAN, Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku, 3.Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2015.

CEBECİ, Emine: Çekin Ziyayı ve İptali, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2014.

CİVAN Mehmet / SUSUZ Kaan : "Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkişi ve Ekonomik Hayatın Beklentileri", Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt I, sf. 740.

ÇELEBİ, Bülent: Karşılıksız Çek Suçu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Ticaret Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010.

DOĞANAY, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2, 3. Baskı, Feryal Matbaası, Ankara 1990.

DOMANIÇ, Hayri: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975.

DONAY, Süheyl: Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu, 2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2010.

ERBAY, Taylan: “Banka Çeki İle Ödeme”, Yargıtay Kararları Dergisi, S. 1, 1978, sf.169-174.

ERGİN, Numan Emre: 4814 Sayılı Yasa İle Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler ve Bu Değişikliklerin Getirdikleri. http://www.academia.edu/10215129/4814_Say%C4%B1%C4%B1_Yasa_%C4%B0le_%C3%87ekle_%C3%96demelerin_D%C3%BCzenlenmesi_Ve_%C3%87ek_Hamillerinin_Korunmas%C4%B1_Hakk%C4%B1nda_KanunDa_Yap%C4%B1lan_De%C4%9Fi%C5%9Fiklikler_Ve_Bu_De%C4%9Fi%C5%9Fikliklerin_Getirdikleri

FIRAT, Ceren: Türk Hukukunda Karşılıksız Çek, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara 2007.

GÖLE, Celal / BOZER, Ali: Kıymetli Evrak Hukuku, 8.Baskı, Bankacılık ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları, Ankara 2018.

GÜLEÇ, Sesim Soyer: Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Seçkin Yayınları, İstanbul 2007.

GÜRSES, Ali Kerem: (2010), Karşılıksız Çekin Hukuki Sonuçları ve Muhatap Bankanın Sorumluluğu, Bahçeşehir Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

KALPSÜZ, Turgut / ÇELEBİCAN, Gürkan / EREM, Faruk: İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara 1974.

KAVASOĞLU AKBULUT, Çiğdem: Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları,

Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sermaye Piyasası ve Ticaret Hukuku Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

KENDİGELEN Abuzer: Çek Hukuku, İstanbul, 4.Baskı, Arıkan Yayınları, İstanbul 2007.

KERMAN, Mustafa: Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2010.

KESKİN, Senem Ülküm: Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Ticaret Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

KILÇIK, Sevcan: 5941 Sayılı Çek Kanunu ve 6102 Sayılı Ticaret Kanunu Çerçevesinde Çek Hamillerinin Korunması, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2011.

KINACIOĞLU, Naci: Kıymetli Evrak Hukuku, 5.Bası, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara 1999.

KÖLE, Mehmet / GÖRGÜLÜ, Fatma: Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları, D.Ü.H.F.D. S.35, C.21, 2016, sf. 79-157.

KURŞUN, Fatma: Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

NARBAY, Şafak: Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, Legal Hukuk Dergisi, 2016, Sayı 167, sf.6039-6070.

OĞUZ, Sefer / DEMİRKAPI, Ertan / OKUYAN, Aydın: Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, S. 2, C. 12, 2017, sf.177-187.

ÖZTÜRK, Ali: Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu ve Türkiye Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

ÖZÜLKÜ, Hacı Osman: 5941 Sayılı Çek Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Karşılıksız Çek, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2011.

POROY, Reha: Fransız Çek Hukukunda Gelişmeler, BATİDER s.2, C.11. 1981, sf. 13-32.

POROY, Reha / TEKİNALP, Ünal: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 22.bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018.

PULAŞLI, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 6. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara 2018.

REİSOĞLU, Seza: Çek Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2011.

REİSOĞLU, Seza: Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 26, 2011, sf. 21-41.

SALARVAN, İpek: Çek Hukukundaki Mevzuat Hareketlerinin Karşılıksız Çek Keşidesine Karşı Caydırıcılığı Etkisi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2010.

SANDAL, Asiye Evrim: Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

SÜPHANDAĞ, Yavuz: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013.

T.B.M.M. ÇEK KANUN TASARISI, ADALET KOMİSYONU RAPORU. 08.05.2009.

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi İktisadi İşletmesi,
[https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1712/
Cek_Bilgileri-Subat_2019.pdf](https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1712/Cek_Bilgileri-Subat_2019.pdf)

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi İktisadi İşletmesi,
[https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1512/
Cek_Bilgileri-Eylul_2018.pdf](https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1512/Cek_Bilgileri-Eylul_2018.pdf)

ÜLGEN, Hüseyin / HELVACI, Mehmet / KENDİGELEN, Abuzer / KAYA, Arslan:
Kıymetli Evrak Hukuku. 10. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

YAVUZ, Mustafa: Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Çek
Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, Bankacılar Dergisi, 2018, s.106, .
sf. 113-126.

YILDIRIM, Zeki / ÇETİNTÜRK, Ekrem: İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak
Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması
Gerektiği Sorunu, 2012, [http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2013-
103-1227.pdf](http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2013-103-1227.pdf).

NOT: Çalışmada yer alan Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay kararları
www.corpus.com.tr , www.kazanci.com ve UYAP sisteminden alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı:** Özgür Serhat ALTÜNAY**Doğum Yeri ve Tarihi:** Erzurum – 01/05/1990**Öğrenim Durumu:**

DERECE	ALAN	ÜNİVERSİTE	YIL
LİSANS	HUKUK	ATILIM ÜNİVERSİTESİ	2015
YÜKSEK LİSANS	ÖZEL HUKUK ABD.	ATILIM ÜNİVERSİTESİ	2019

İş Deneyimi:

ÇALIŞTIĞI YER	GÖREV	YIL
AV.ÖZGÜR SERHAT ALTÜNAY HUKUK OFİSİ	AVUKAT	2016-

Yabancı Diller: İngilizce**E-posta:** ozgur.saltunay@gmail.com**Telefon:** 05324758877**Tarih:** 26/06/2019

ORIJINALLIK RAPORU

% **14**

BENZERLIK ENDEKSI

% **9**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **7**

YAYINLAR

% **13**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	%6
2	www.vergidunyasi.com.tr İnternet Kaynağı	%2
3	kaptan-kaptan.av.tr İnternet Kaynağı	%1
4	webftp.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
5	www.ersanoz.com İnternet Kaynağı	%1
6	Submitted to Hasan Kalyoncu Üniversitesi Öğrenci Ödevi	%1
7	ilanpostasi.blogspot.com İnternet Kaynağı	%1
8	mugla.gtb.gov.tr İnternet Kaynağı	%1